

Razstava Slovani Evrope

(Musée de Cinquantenaire, Bruselj 2008): slovenski prispevek

The Exhibition The Slavs of Europe

(Musée de Cinquantenaire, Brussels 2008): The Slovene Contribution

Tentoonstelling De Europese Slaven

(Eeuwfeestmuseum, Brussel 2008): Â Sloveense bijdrage.

L' exposition Les Slaves d'Europe

(Musée de Cinquantenaire, Bruxelles 2008) : Contribution slovène

Slovensko predsedstvo EU 2008
Slovenian Presidency of the EU 2008
La Présidence slovène de l'UE 2008

ISN ZRC SAZU

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

391(497.4)(083.824)

RAZSTAVA Slovani Evrope = The Exhibition The Slavs of Europe :
slovenski prispevek = the Slovene contribution : (Musée de
Cinquantenaire, Bruselj 2008) / [uredila Bojana Rogelj Škafar ;
prevodi Franc Smrke, U. T. A. prevajanje]. - Loka pri Mengšu :
Forum slovanskih kultur, 2008

ISBN 978-961-92433-0-5

1. Vzp. stv. nasl. 2. Rogelj Škafar, Bojana
239135232

Bojana Rogelj Škafar 5

Jurij Fikfak

Narodopisje in Matija Majar 13

Matija Majar and Ethnography 29

Etnografie en Matija Majar 45

Ethnographie et Matija Majar 46

Janja Žagar

Med oblačenjem in kostumiranjem 49

Between Dressing And Costuming 53

Tussen aankleden en uitdossen 71

Entre vêtement et costume 73

Карточка хранения

Имя: <i>Матий Мажар</i>		Коллекция: <i>Словения</i>	
Дата ввоза:	Состав коллекции:	Лист №:	Книга хранения:
<i>1911 г. Сербия</i>	<i>Берлинская зоол. музей</i>	<i>50</i>	<i>51</i>
<p>31685⁺ 31686⁺ 31689⁺ 31693⁺ 31694⁺ 31695⁺</p> <p>31696⁺ 31701⁺ 31704⁺ 31705⁺ 31706⁺ 31708⁺ 31709⁺</p> <p>31723⁺ 31725⁺ 31726⁺ 31727⁺ 31728⁺ 31729⁺ 31734⁺</p> <p>31735⁺ 31736⁺ 31737⁺ 31742⁺ 31743⁺ 31744⁺</p> <p>31745⁺ 31746⁺ 31747⁺ 31748⁺ 31749⁺ 31750⁺</p> <p>31751⁺ 31752⁺ 31753⁺ 31754⁺ 31755⁺ 31756⁺</p> <p>31757⁺ 31758⁺ 31759⁺ 31760⁺ 31761⁺ 31762⁺</p> <p>31763⁺ 31764⁺ 31765⁺ 31766⁺ 31767⁺ 31768⁺</p> <p>31769⁺ 31770⁺ 31771⁺ 31772⁺ 31773⁺ 31774⁺</p>			<p>31707⁺</p>

№ _____ Дата _____

Iz zapuščine Matije Majarja Ziljskega, ki jo hranijo v Ruskem etnografskem muzeju v St. Peterburgu, 2006. (Foto J. Fikfak). / From the legacy of Matija Majar Ziljski kept by the Russian Ethnographic Museum in St Petersburg, 2006. (Photo J. Fikfak).

Nekoliko zapletena zgodba – kot so bila vse od njihovega nastanka zapletena razmerja med narodi in nacijami - se začne s *Prvo etnografsko razstavo* iz leta 1867 v Moskvi. Razstava, ki je slavila panslovanstvo kot protiutež germanstvu in vzpostavljala Rusijo kot vodilno deželo slovanskega sveta s tem, ko je ob nošah neslovanskih narodov, živečih na ozemlju tedanje Rusije, je pokazala bogastvo noš slovanskih narodov. Po sto štiridesetih letih so v spomin na prvo moskovsko razstavo v Ruskem etnografskem muzeju v St. Peterburgu pripravili razstavo *Slovani Evrope in narodi Rusije* (2007), na kateri so predstavili tudi izbor 21 restavriranih noš (skupaj z nekaterimi predmeti) iz prve razstave.

Ob tem se je pod okriljem Foruma slovanskih kultur, ustanovljenega leta 2004 v Ljubljani, katerega poslanstvo je zavzemanje za ohranjanje in razvijanje kulturnih vrednot, tradicij in vsebin, ki družijo države, kjer govorijo slovanske jezike, spodbujanje sodelovanja teh držav na področjih kulture, izobraževanja in znanosti ter razvijanje kulturne izmenjave, porodila ideja o predstavitvi razstave slovanskih noš v Bruslju v času predsedovanja Slovenije Evropski uniji. Milena Domjan, predsednica Foruma slovanskih kultur, je ob tej priložnosti k sodelovanju povabila Bojano Rogelj Škafar, direktorico Slovenskega etnografskega muzeja, in dr. Jurija Fikfaka z Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU. Slednja sta želela razširiti koncept razstave v St. Peterburgu z vidika sodobnega razumevanja kulturne raznolikosti in s tem vzpostavljanja medkulturnega dialoga na način, da sta želela prvotnemu izboru slovanskih kmečkih noš za posebne in praznične priložnosti iz 2. polovice 19. stoletja – torej tistih noš, ki so simbolno predstavljale tedanje večinsko prebivalstvo, aktivno v procesu oblikovanja samostojnih narodov in njihovih držav, dodati noše predstavnikov tedaj vladajočih višjih (npr. meščanskih) slojev in zato povabiti k sodelovanju muzeje iz držav članic Foruma slovanskih kultur. Spričo dejstva, da so v Ruskem etnografskem muzeju v St. Peterburgu sledili prvotnemu konceptu, smo se odločili, da ob razstavi pripravimo posebno publikacijo, v kateri bosta osvetljeni vloga in pomen Matije Majarja Ziljskega, zagretega panslavista in duhovnika, ki je na razstavo leta 1867 poslal šest svatbenih noš (skupaj s predmeti) iz Zilje v funkciji slovenskih reprezentantov, in od katerih bodo štiri na ogled tudi na razstavi v bruseljskem Musée de Cinquantenaire, enem od Kraljevih muzejev umetnosti in zgodovine. S člankom dr. Jurija Fikfaka je tako osvetljeno ozadje podviga koroškega rojaka, ki je kot edini Slovenec aktivno sodeloval na moskovski razstavi. Mag. Janja Žagar, muzejska svetovalka iz Slovenskega etnografskega

muzeja, je za publikacijo napisala prispevek, ki pojasnjuje pomene in funkcije ljudskih noš in nacionalnih kostumov na Slovenskem, za razstavo pa izbrala lutki, oblečeni v go-renjsko različico tako imenovane narodne noše iz obdobja med 1. in 2. svetovno vojno s funkcijo simbolnih reprezentantov v prispevku pojasnjenih pomenov.

Publikacija je tako rezultat sodelovanja med Forumom slovanskih kultur, Slovenskim etnografskim muzejem in Inštitutom za slovensko narodopisje ZRC SAZU, ki želijo skupaj nam samim kot tudi evropski skupnosti predstaviti malo znana dejstva o simbolni predstavitvi slovenskega naroda na primeru moskovske razstave, za kar gre zasluga Matiji Majarju Ziljskemu, in o razumevanju razmerja med ljudskimi nošami in nacionalnimi kostumi, nastalega prav tako za potrebe simbolne predstavitve slovenskega naroda in nacije.

Ruskemu etnografskemu muzeju iz St. Peterburga pa gre iskrena zahvala za restavriranje noš in za realizacijo razstave v Bruslju. Zapletena zgodba se tako plodno nadaljuje v duhu medkulturnega dialoga ...

Bojana Rogelj Škafar

direktorica Slovenskega etnografskega muzeja

This rather complex story – as complex as the relations between peoples and nations from their formation onwards - starts with the *First Ethnographic Exhibition* staged in Moscow in 1867. The exhibition celebrated Pan-Slavism in response to (Pan-)Germanism, and advanced Russia as the leading country of the Slavic world by showing the wealth of costumes of the Slavic peoples alongside those of the non-Slavic peoples living in the then territory of Russia. One hundred forty years later, the Russian Ethnographic Museum in St Petersburg organised an exhibition in memory of the first Moscow exhibition – *The Slavs of Europe and the peoples of Russia* (2007) – also presenting a selection of 21 restored costumes (together with some objects) from the first exhibition.

The mission of the Forum of Slavic Cultures, founded in Ljubljana in 2004, is to advance the preservation and development of the cultural values, traditions and contents shared by the countries where Slavic languages are spoken, promote cooperation between these countries in culture, education and science, and to enhance cultural exchanges. The above-mentioned exhibition inspired the forum to organise an exhibition of Slavic costumes in Brussels during Slovenia's presidency of the European Union. Milena Domjan, the president of the forum, invited Bojana Rogelj Škafar, the director of the Slovene Ethnographic Museum, and Dr. Jurij Fikfak from the Institute of Slovene Ethnology, Scientific Research Centre, Slovene Academy of Sciences and Arts, to cooperate in the project. They wished to broaden the concept of the St Petersburg exhibition from the viewpoint of modern understanding of cultural diversity and to thus foster intercultural dialogue. The original selection of Slavic peasant costumes from the second half of the 19th century were costumes worn on special, festive occasions and symbolically represented the then majority population that was active in the formation process of independent nations and states. Bojana Rogelj Škafar and Dr. Jurij Fikfak wanted to confront these costumes with those worn by the contemporary ruling (bourgeois) classes. For this purpose they invited museums from the member countries of the Forum of Slavic Cultures to cooperate. As the Russian Ethnographic Museum in St Petersburg decided to follow original concept, we decided to prepare a special publication for the exhibition. The publication addresses the role and importance of Matija Majar Ziljski, an ardent Pan-Slavist and priest, who sent six wedding costumes (including objects) from the Zilja Valley to the 1867 exhibition to represent the Slovenes. Four of these will be on view in the exhibition in the Musée de

Cinquantenaire, one of the Royal Museums of Arts and History in Brussels. Dr. Jurij Fikfak's article explains the background of Majar's remarkable achievement as he was the only Slovene who participated in the Moscow exhibition. Janja Žagar, MSc, museum adviser at the Slovene Ethnographic Museum, wrote an article that describes the meanings and functions of folk dresses and "national costumes" in Slovenia; to illustrate these meanings, she selected two puppets, dressed in the Gorenjska variant of the "national costume" from the interwar period for the exhibition.

This publication is the fruit of cooperation between the Forum of Slavic Cultures, the Slovene Ethnographic Museum, and the Institute of Slovene Ethnology. Our common wish is to present to us and to the European community little known facts about the symbolic presentation of the Slovenes at the Moscow exhibition thanks to Matija Majar Ziljski, and about the understanding the relations between folk dresses and "national costumes", which similarly resulted from the need to symbolically present the Slovene people and nation.

Our sincere thanks to the Russian Ethnographic Museum in St Petersburg for the restoration of the costumes and the execution of the Brussels exhibition. The complex story thus constructively continues in the spirit of intercultural dialogue ...

Bojana Rogelj Škafar

Director of the Slovene Ethnographic Museum

Dit behoorlijk complex verhaal – zo complex als de verhouding tussen de volkeren en naties vanaf het moment van hun ontstaan – start met de *Eerste Etnografische Tentoonstelling* in Moskou in 1867. De tentoonstelling zette het Pan-Slavisme centraal als antwoord op (Pan-)Germanisme en schoof Rusland naar voor als leider van de Slavische wereld met een overzicht van de rijke klederdracht van de Slavische volkeren naast die van de niet-Slavische volkeren in het toenmalige Rusland. Honderd veertig jaar later organiseerde het Russische Etnografische Museum in St.-Petersburg een tentoonstelling als eerbetoon aan de eerste Moskouse tentoonstelling – *De Europese Slaven en de volkeren van Rusland* (2007) – die een selectie van 21 gerestaureerde kostuums (samen met enkele voorwerpen) uit de eerste tentoonstelling toonde.

De missie van het Forum voor Slavische Culturen, in 2004 in Ljubljana opgericht, is om het behoud en de ontwikkeling van de culturele eigenheid, waarden en tradities gedeeld door de landen waar de Slavische talen gesproken worden, te bevorderen, de samenwerking tussen deze landen op het vlak van onderwijs, cultuur en wetenschap te promoten en culturele uitwisseling te stimuleren. De hierbovenvermelde tentoonstelling inspireerde het forum om in Brussel een tentoonstelling van Slavische kostuums te organiseren tijdens het Sloveense voorzitterschap van de Europese Unie. Milena Domjan, de voorzitter van het forum, nodigde Bojana Rogelj Škafar, de directeur van het Sloveense Etnografische Museum, en Dr. Jurij Fikfak van het Instituut voor Sloveense Etnologie, het Wetenschappelijk Onderzoekscentrum en de Sloveense Academie van de Wetenschappen en Kunsten uit om samen te werken in dit project. Ze wilden het concept van de tentoonstelling in St.-Petersburg verruimen en vertrekken vanuit een eigentijds begrip van culturele diversiteit om zo de interculturele dialoog te bevorderen. De originele selectie van Slavische boerenkostuums uit de tweede helft van de 19^e eeuw waren kostuums die op speciale, feestelijke gelegenheden werden gedragen en symboliseerden de toenmalige meerderheid van de bevolking, die een actieve rol speelde bij het ontstaan van onafhankelijke naties en staten. Bojana Rogelj Škafar and Dr. Jurij Fikfak wilden deze kostuums confronteren met deze die door de toenmalige leidende (bourgeois) klassen werden gedragen. Daarom nodigden ze musea uit de lidstaten van het Forum voor Slavische Culturen uit om deel te nemen. Omdat het Russische Etnografische Museum in St.-Petersburg het idee verwierp, beslisten we om een speciale publicatie voor deze tentoonstelling klaar te stomen. Deze

publicatie gaat in op de rol en het belang van Matija Majar Ziljski, een overtuigd Pan-Slavist en priester, die zes huwelijkskostuums (inclusief voorwerpen) uit de Ziljavallei naar de tentoonstelling in 1867 stuurde om de Slovenen te vertegenwoordigen. Vier van deze kostuums zijn te zien op de tentoonstelling in het Eeuwfeestmuseum, één van de Musea voor Kunsten en Geschiedenis in Brussel. Dr. Jurij Fikfaks artikel legt de achtergrond van Majars opmerkelijke prestatie uit aangezien hij de enige Sloveen was die aan de Mokumse tentoonstelling deelnam. Janja Žagar, MSc, museumadviseur bij het Sloveense Etnografische Museum, schreef een artikel dat de betekenis en de functies van folkkostuums en “nationale kostuums” in Slovenië uitlegt. Om deze betekenissen te illustreren selecteerde ze twee poppen, gekleed in de Gorenjska variant van het “nationale kostuum” uit het interbellum.

Deze publicatie is het resultaat van de samenwerking tussen het Forum voor Slavische Culturen, het Sloveense Etnografisch Museum en het Instituut voor Sloveense Etnologie. Het is onze gedeelde wens om de Europese gemeenschap weinig gekende feiten voor te stellen over de symbolische presentatie van de Slovenen op de tentoonstelling in Moskou dankzij Matija Majar Ziljski en over het begrip rond de verhouding tussen folkkostuums en “nationale kostuums”, die op een gelijkaardige manier resulteerden uit de nood om de Sloveense bevolking en natie symbolisch voor te stellen.

Onze oprechte dank gaat uit naar het Russische Etnografische Museum in St.-Petersburg voor de restauratie van de kostuums en de organisatie van deze tentoonstelling in Brussel. Dit complex verhaal wordt vervolgd in een geest van interculturele dialoog ...

Bojana Rogelj Škafar

Directeur van het Sloveense Etnografische Museum

Cette histoire plutôt complexe – aussi complexe que les relations entre les peuples et les nations depuis leur création - commence par la *Première Exposition Ethnographique*, organisée à Moscou en 1867. Cette exposition qui célébrait le panslavisme en réponse au courant pangermaniste et présentait la Russie comme le leader du monde slave, exposait la richesse des costumes des peuples slaves comparés à ceux d'autres ethnies vivant sur son territoire d'alors. Cent quarante ans plus tard, le Musée d'Ethnographie Russe de St Petersburg organisait une exposition commémorative.- *Les Slaves d'Europe et les peuples de Russie* (2007) – qui présentait une sélection de 21 costumes traditionnels restaurés, ainsi que quelques objets, provenant de la première exposition.

Le Forum des Cultures Slaves, créé à Ljubljana en 2004, s'est donné pour mission d'assurer la protection et le développement des valeurs, des traditions et du patrimoine culturel des pays de langue slave, d'encourager la coopération dans les domaines culturel, éducatif et scientifique et de favoriser les échanges culturels. Inspiré par l'exemple de St Petersburg, le Forum décidait d'organiser une exposition de costumes slaves à Bruxelles à l'occasion de la présidence slovène au Conseil de l'Union européenne. Milena Domjan, président du Forum, invita Bojana Rogelj Škafar, directeur du Musée National d'Ethnographie, Dr Jurij Fikfak de l'Institut d'Ethnologie Slovène, le Centre de Recherche Scientifique et l'Académie des Sciences et des Arts Slovènes à se joindre au projet. L'objectif était d'élargir le concept de l'exposition de St Petersburg en valorisant la notion de diversité, autant que le dialogue interculturel. Les costumes populaires traditionnels choisis parmi ceux des paysans slaves de la deuxième moitié du 19ème siècle étaient des vêtements réservés aux jours de fêtes et autres célébrations et représentaient de manière symbolique la majorité de la population de cette époque qui œuvrait pour la création de nations et d'états indépendants. Bojana Rogelj Škafar et Dr. Jurij Fikfak, qui souhaitaient également exposer certains costumes de la classe dirigeante, des bourgeois, de cette même époque, invitèrent les musées des pays membres du Forum des Cultures Slaves à se joindre au projet. Le Musée d'Ethnographie Russe de St Petersburg a décidé de suivre son concept original et il fut décidé de préparer pour l'exposition une édition spéciale sur Matija Majar Ziljski, prêtre et panslaviste passionné, qui joua un rôle capital dans cette histoire en envoyant six costumes de mariage (et certains accessoires) de la Vallée de Zilja à l'exposition de 1867, pour que les slovènes y soient représentés. Quatre de ces costumes seront exposés au Mu-

sée du Cinquantenaire, l'un des Musées Royaux d'Art et d'Histoire de Bruxelles. L'article du Dr Jurij Fikfak relate les circonstances exceptionnelles dans lesquelles Majar a réussi à être le seul slovène à participer à l'exposition de Moscou. Janja Žagar, MA, conseiller du Musée National d'Ethnographie, a écrit un article sur le symbolisme et la tradition des costumes populaires régionaux et « nationaux » en Slovénie. Pour illustrer ses propos, elle a choisi deux marionnettes en costume « national » de la région de Gorenjska de l'entre-deux-guerres.

Cette publication est le fruit de la collaboration du Forum des Cultures slaves avec le Musée National d'Ethnographie et l'Institut d'Ethnologie Slovène. Notre souhait commun est de faire découvrir à la communauté européenne les circonstances méconnues de la représentation symbolique de la Slovénie à l'exposition de Moscou, grâce à Matija Majar Ziljski, et de présenter les costumes populaires régionaux et « nationaux » répondant au besoin de représentation symbolique du peuple et de la nation slovène.

Nous tenons à remercier tout spécialement le Musée national d'ethnographie de St Peterbourg pour la restauration des costumes et sa participation à l'exposition de Bruxelles. Malgré sa complexité, l'histoire peut ainsi fructueusement suivre son cours dans l'esprit du dialogue interculturel...

Bojana Rogelj Škafar

Directeur du Musée National d'Ethnographie

Narodopisje in Matija Majar¹

Jurij Fikfak

Za Habsburško monarhijo, državo številnih, pretežno slovanskih narodov, so bili v prvi polovici 19. stoletja značilni raznoteri in nasprotujoči si procesi: s strani države gre za nadaljevanje teženj iz obdobja Marije Terezije in Jožefa II., t.j. centralizacija države, upravljanja, evidentiranja, npr. akcija franciscejskega katastra, odpravljanje posledic vojn s Francozi; zelo pomemben je bil začetek industrializacije in gradnja železnice; številni narodi (madžarski, italijanski, slovanski idr.) so si prizadevali za večjo samostojnost. Z marčno revolucijo leta 1848 se je začelo spreminjati tudi gospodarsko stanje na podeželju, dogodki ob nemškem zboru v Frankfurtu pa so pokazali na razlike med liberalnim, praviloma nemškim, in konservativnim, pretežno slovanskim delom avstrijske države, ki je od Dunaja pričakoval naklonjeno obravnavo narodnega vprašanja. Tako je František Palacký zatrjeval, da je slovanskim narodom mesto v Habsburški monarhiji. Razmerja med narodi so se še zaostрила z delitvijo države na avstrijski in madžarski del, torej z uvedbo dualizma leta 1867. [Prim. Cvirn 2001; Moritsch 2001].

In tega leta so se predstavnik avstroslavizma Palacký, Matija Majar, ki je 1848 zbiral podpise za zedinjeno Slovenijo, in vsi vidnejši predstavniki slovanskih narodov srečali v Moskvi, kjer so organizirali veliko slovansko razstavo. Na njej so razstavili in opozorili so na najbolj izrazite in bogate narodopisne značilnosti slovanskega, pretežno kmečkega podeželskega okolja. Na tej razstavi je med razstavljenimi eksponati posebno pozornost zbudila skupina ziljske ohceti, ki jo je tja poslal narodopisec Majar.²

A katere značilnosti so želeli prireditelji in razstavljalci posebej poudariti? Pogled v zgodovino narodopisja razkrije nastajanje in oblikovanje posebnega pogleda na drugo, na tuje in na svoje, neznano. Tuji, drugi, drugačen, njegova podoba, njegova kultura so bili namreč vedno privlačen objekt pogleda. V evropskem prostoru se je disciplina, ki je poskušala odkriti drugega, ga definirati in raziskati, oblikovala konec 18. in v začetku 19. stoletja, pod različnimi imeni, največkrat kot etnografija (Volkskunde ali Völkerkunde). Vendar so bili motivi za njeno konstituiranje različni, na eni strani je šlo za pogled popotnika na eksotične kulture bodisi na tujem, v neevropskih državah, bodisi v lastni

1 Besedilo je dopolnjena in razširjena verzija članka v knjigi: Matija Majar Ziljski v češko-slovenskem kontekstu/Matija Majar Ziljski v česko-slovinském kontextu. Praha 2004 (Fikfak 2004).

2 Na ziljske noše v Ruskem etnografskem muzeju je slovensko strokovno javnost opozoril dr. Teodor Domej, koroški šolski nadzornik iz Celovca.

državi za pogled na »necivilizirane« plasti prebivalstva; pomemben razsvetljenski motiv, ki ga je spodbujala država, je bila evidenca, registracija ne le zemljišč in premoženja, marveč tudi različnih kultur in plasti prebivalstva – ta motiv je značilen tako za Habsburško monarhijo kot za veliko Rusko državo; posebej s Johannom Gottfriedom Herderjem pa se je prebudilo zanimanje za kulturo kmečkega prebivalstva, s katero so lahko globoko v preteklosti dokazovali germanske ali slovanske konstitutivne narodne elemente. Različni motivi so omogočili tudi različne poglede, poudarke in uporabo raziskav, na eni strani je šlo za državoznanske motive – za čimbolj racionalno in smotrno upravljanje države; gre za totalni pogled, ki zajema vse družbene plasti, ki so ali morajo biti v službi države. Na drugi pa so raziskave spodbujale samozavest o posebni narodni identiteti in omogočale prebujanje narodov; ta partikularni pogled, prevladujoč za evropske narode in intelektualce na prehodu iz 18. v 19. stoletje, odkrije narodnost kot temeljno in konstitutivno bivanjsko sestavino. Prevladujoči etnocentrični pogledi in iskanja lastne identitete so pokazali na potrebo po samodefiniciji in samoodločbi – avtonomija identitete se je konstituirala z razmejevanjem nasproti drugemu.

V tem okviru je nastajalo tudi narodopisje na Slovenskem, konstituiralo se je v obdobju od 1788, tj. od izida prvega dela *Poskusa zgodovine Kranjske* Antona Tomaža Linharta [Linhart 1981] do izida *Uvoda v slovansko literarno zgodovino* [1884] Gregorja Kreka, Karla Štreklja *Prošnje za narodno blago* [1887] in Matija Murka poročila o slovanski razstavi v Pragi 1895; postalo je pomembna pot in oblika prepoznavanja lastne kulture. Zanj je značilno, da se je dogajalo in artikuliralo predvsem s spoznavanjem za takratnega, večinoma meščanskega zbiralca in raziskovalca tuje, podeželske ljudske kulture. Gre za čas, ko je ob zapisovanju lokalnih in regionalnih kulturnih praks ljudska kultura z nekaterimi najbolj vidnimi in fascinantnimi sestavinami, npr. pesmimi, povedkami, prazniki, nošo itd., postala sestavni del produkcije nacionalne identitete. Pri iskanju dokaza o zgodovinski vrednosti slovenskega v družini evropskih kultur so se namreč zbiralci in raziskovalci obrnili k ljudskemu in ga povzdignili na piedestal. Na osnovi spoznanj, zamisli in spodbud Herderja, bratov Grimm, slovanskih mislecev Jana Kollárja, Pavla J. Šafárika, Františka L. Čelakovskega in drugih so na Slovenskem v ljudskem in ljudski kulturi iskali in našli tisto, česar jim v okviru takratnih znanj ni mogla nuditi zgodovina lastnega naroda in plemstva. [Fikfak 1999; prim. Kotnik 1944].

Med vidnimi zbiralci in raziskovalci ljudskega izročila v tem času so nekateri usmerjeni predvsem na zbiranje ljudskega, narodnega »blaga»: v prvi polovici 19. stoletja Jožef Rudež, Andrej Smole, Emil Korytko [Novak 1972], Stanko Vraz [Novak 1986], sredi 19. stoletja pa Ivan Navratil, Matija Valjavec ... Nekateri drugi zbiralci in raziskovalci, npr. Rudolf Puff [Puff 1999] pa so usmerjeni bolj v zapisovanje lokalne, regionalne identitete v okviru državoznansko usmerjenega koncepta, ki ni bil povezan s produkcijo nacionalne identitete. Žal Göthova serija nadvojvode Janeza, v kateri so bili zajeti tudi vsi slovenski kraji na Štajerskem [Kuret 1985; 1979] za slovenski del Štajerske ni doživela izida. Delitev samega narodopisja je nastala zaradi različnih usmeritev, bodisi v okvirih državoznanske zasnove, ki ji je bila zagotovljena pomoč države, bodisi narodnooblikovalnega – afirmativ-

Matija Majar Ziljski
1809–1892

nega koncepta, pri katerem so vse akcije morali financirati iz zasebnih sredstev in marsikdaj celo proti volji državnega aparata. Na to kažejo Korytkove težave z uvodom v prvo knjige zbirke Slovenske pesmi kranjskiga naroda [prim. Novak 1972]. Tudi težave z izdajanjem Bleiweisovih *Kmetijskih in rokodelskih novic*, časnika, ki je leta 1843 odprl prostor slovenskemu jeziku, kažejo na odpor oblasti do produkcije v nacionalnem jeziku. V okviru teh dveh konceptov, ki sta tudi ljudsko kulturo zaznavala iz različnih perspektiv, sta se pozneje razvili dve možnosti, dve znanstveni disciplini: etnološka pretežno iz geografskega, demografskega, državoznanskega, in folkloristična pretežno iz filološkega in narodnoafirmativnega vidika.

Pomemben rez v zgodovini znanosti se je zgodil, ko se je narodopisna dejavnost ali možnost te dejavnosti razlomila v strokovno in nestrokovno. Za rez med strokovnim in laičnim konceptom zbiranja in raziskovanja ljudskega izročila sta v tridesetih letih 19. stol. najbolj odločilna predvsem Emil Korytko (1813–1839) in Stanko Vraz (1810–1851), ki sta v tem času izdala najpomembnejša dela. Za njiju so značilni folkloristični principi, razvidni tako iz programskih besedil Emila Korytka kakor tudi iz Vrazovega predgovora zbirki pesmi ali njegove korespondence. Korytko, z izobrazbo in "obzorjem poljskega etnografa začetnika" [Grafenauer 1925–1932], je živel na Slovenskem malo časa, le dve leti, še to večinoma znotraj Prešernovega literarnega kroga. Poleg poziva vsem ljubiteljem ljudskega izročila [*Illyrisches Blatt*, 23. 6. 1938] je tik pred smrtjo v tujini objavil svojo temeljno razpravo ali napolilo k zbiranju (v praškem časniku *Ost und West*) [prim. Novak 1986], posthumno pa je izšla njegova zbirka *Slovenske pesmi kranjskiga naroda* [1839–1844]. Na slovenske zbiralce in raziskovalce pa je gotovo imel največ vpliva Stanko Vraz, tako zaradi objav v slovenskem ali hrvaškem jeziku kot tudi zaradi obsežnega dopisovanja, posebej v okviru ilirskega gibanja, ki so mu pripadali nekateri pomembni akterji, ne nazadnje pa tudi zaradi potrebe po razmejitvi lastnih konceptov zbiranja in raziskovanja nasproti Emilu Korytku. Vraz je s svojimi besedili, pismi, zbirko *Narodne pesni ilirske* [1839] tudi drugim zbiralcem predpisal načine zapisovanja pesmi in usmerjal njihovo pozornost na določene vrste pesmi ali drugih kulturnih prvin.

V okviru t. i. Vrazove šole zbiranja ljudskega izročila sta gotovo najpomembnejša akterja Jakob Volčič [prim. Fikfak 1984 in 1988] in Matija Majar. Oba sta kot duhovnika zbirala gradivo v krajih svojega službovanja, pri čemer je Volčič zbiral pomembno gradivo (pesmi, pregovore, prozo, šege in navade) predvsem na slovenskem jugozahodnem obrobju, največ v hrvaški Istri.

Matija Majar se je pri zbiranju gradiva, v katerem je največ ljudskih pesmi (v *Pesmarici cerkevni* in pesmi, objavljene v Vrazovih zbirkah) osredotočil predvsem na področje slovenske jezikovne meje, tj. severozahoda, od Koroške do Benečije, kjer je večino časa kot duhovnik tudi služboval. Na tem mestu obravnavam predvsem tiste prispevke, nekaj več kot deset³ jih je, ki so objavljeni predvsem v *Novicah* in *Slovenski bčeli* in v katerih je predstavil posamezne sestavine ljudske kulture na Slovenskem. Med temi prispevki

3 Gl. seznam Majarjevih besedil na koncu prispevka.

so najpomembnejši predgovor zbirki ljudskih pesmi [1846], v katerem razlaga nekatera pravila zapisovanja; dve besedili v *Kolu*: potopisno poročilo po zahodni Sloveniji [1847b] in opis bajeslovja na Koroškem [1847a]; opisi slovenskih šeg in navad v *Slovenski bčeli* [1851]; na drugi strani programski članki v časniku *Novice* [1844; 1845; 1848; 1858 in 1865], ki vsebujejo dve nameri: obujanje oz. oblikovanje narodne zavesti, hkrati pa so vzgojni, pač v okviru razsvetljenske podobe sveta. Za razstavo v Moskvi je Majar prispeval podrobnejši, žal še ne najdeni opis (prim. Čurkina 1974).

Možnosti in meje Matija Majarja – narodopisca

Ob ugotavljanju, v katere duhovne kroge je bil Matija Majar v svojem času uvrščen ali kateri nacionalni ali drugače uveljavljeni plasti ljudi je pripadal, sta na tem mestu pomembni dve vprašanji: Kateri znanstveni krog ga je prepoznaval kot strokovnjaka in mu naklanjal ustrezno pozornost in kako je nasproti drugim sam predstavljal svoje zbiralsko in raziskovalno delo v objavah ali dopisih? Gre za vprašanje, ali je bilo Majarju mogoče biti narodopisec. Da bi ugotovili Majarjev pomen v okvirih slovanske filologije, kamor je bila takrat uvrščena tudi etnografija, tj. narodopisje, je dovolj pogledati imenski kazali v naslednjih treh delih: v Jagičevi [1876] in Pastrnekovi [1892] bibliografiji slovanske filologije, ki sta izšli v zborniku *Archiv für slavische Philologie*, in v delu Gregorja Kreka, npr. v drugi izdaji *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte* [1887]. Krek je Majarjevo delo med vsemi zagotovo najbolje poznal, saj je bil nekaj časa zadolžen za izdajanje zbirke slovenskih ljudskih pesmi, v kateri je največji del pomenilo gradivo Stanka Vraza, za katerega je veliko pesmi prispeval prav Majar.

Kaj je Majar objavil, da bi bil lahko omenjen v eni od teh bibliografij ali pregledov? Verjetno je med vsemi besedili njegov najpomembnejši narodopisni prispevek neobjavljeni opis in javna prezentacija zilske ohceti z nošo in poročnim vozom, za kar je na moskovski slovanski razstavi leta 1867 prejel veliko pohval in priznanja ruskih znanstvenikov, npr. Lavrovskega, Pogodina, Popova, Rajevskega idr. Med možnimi razlogi za navajanje bi bilo še eno področje, na katerem je bil Matija Majar zelo aktiven, tj. njegovo (tudi slovničarsko) prizadevanje za skupni slovanski jezik in izdajateljsko delo s časnikom *Slavjan* (1872–1875). V omenjenih bibliografijah ni moč najti Majarjevega imena. Razlogov je verjetno več. Najprej je dejstvo, da se je v 2. pol. 19. stoletja filologija kot vedno bolj etabrirana znanost osredotočala na jezikoslovje in literarno zgodovino, drugič pa je razpoka med različnimi tokovi na univerzi končno vzpostavila novo znanstveno smer, tj. narodopisje [prim. Jacobeit idr. 1994; Bockhorn 1994], in se pod različnimi imeni, npr. *Ethnographie* ali *Anthropologie*, začela ločevati od filologije. Ta vzpostavitev posebne discipline je bila podprta tudi z različnimi narodopisnimi, etnografskimi ali antropološkimi društvi. A vse to se je zgodilo na koncu 19. stoletja.

Naši takrat priznani znanstveniki – učitelji na graški ali dunajski univerzi – so bili pomemben del tega procesa, nekateri tudi njegovi sooblikovalci (Fran Miklošič, Gregor Krek, Karel Štrekelj in Matija Murko). Tudi oni so z neomenjanjem sodoločili pomen

Matija Majarja na obeh poljih: na njegovem slovansko in slovničarsko orientiranem⁴ s *Slavjanom* ali narodopisnem z zbirkami in razstavo. Iz slovanske bibliografije je moč sklepati, da so Jagiću in Pastrneku slovanski znanstveniki sami priskrbeli informacije o najpomembnejših objavah na področju slovenske filologije. Njihovi komentarji in izbor so odločili, kdo je in kdo ni znanstvenik.⁵

Seveda je potrebno premisliti tudi o mnenju Speranskega, v katerem pravi, da je Majar "po svojih metodah ostajal v krogu metodike XVIII. stol. in da je tem metodam prilagajal celo tisto, kar je predstavljalo pridobitev že prve polovice XIX. stol." [Čurkina 1974: 130]. Raziskava pokaže, da so slovanski zbiralci in pisci tega časa indirektno sprejemali Grimmovo šolo in njena pravila transkripcije in se v glavnem naslanjali ter navdihovali pri Stanku Vrazu in Vuku Karadžiću. Značilen primer je najti v navodilu "Kako se morajo zapisovati narodne pesni?" v *Slovenski bčeli* [Janežič 1851], kjer so med zapisovalskimi in zbiralskimi vzori omenjena le slovanska imena, med njimi na prvem mestu prav Stanko Vraz in Vuk Karadžić.⁶

A na tem mestu velja omeniti še en vidik, namreč Majarjev samopremislek in samopredstavljanje navzven. V svojem poročilu s potovanja po beneških krajih je zapisal:

Promišljavao sam kod sebe: "Ideš li u Reziju, šta ćeš ondě? Doć ćeš posle žetve i berbe." I reko bih, da niasam sudio krivo, neidući tamo, jere žetvu je obavio prof. Izmail Sreznjevski, a berbu Vi. Istina je da se nijidna njiva nepožanje onako brižno, ni vinograd neobere tako čisto, da ne bi preostalo pabirakah. No za pabirkovanje trēba oštriih i zdraviih očiuh, nego su moje /.../ [Majar 1847b: 21].

Majar je očitno svoje delo videl in predstavljal predvsem kot prispevek drugim, v njegovih očeh pomembnejšim raziskovalcem. V potopisnem poročilu ugotavlja, da je glede na dva tako imenitna in pomembna strokovnjaka v Reziji na narodopisnem področju nemogoče še kaj novega ugotoviti. Zato mu ostane le pot v tiste kraje, ki jih raziskovalci Vrazovega ali Sreznjevskega renomeja še niso raziskali in v katerih bo lahko širši javnosti odkril kaj novega. Te raziskovalne samoomejitve so verjetno imele odločilno vlogo tudi pozneje, npr. pri poskusih, da bi dobil ustrezno službo v Rusiji. Poleg teh omejitev velja upoštevati še tiste, s katerimi je Majar poskušal nagovoriti čim več naslovnikov in jih navdušiti za slovansko, slovansko idejo. Zato je zniževal strokovni, zapisovalski nivo objavljenega besedila, kar je najbolj izrazito opisano v predgovoru k *Pesmarici cerkevni*, v katerem govori o skoraj nerazrešljivi dilemi, namreč o tem, da pesmi ne bi bile objavljene le v narečju ene vasi, a da bi jih hkrati ohranil take, kot so. Gotovo je delo Matija Majarja doseglo največ odmeva na ravni laične recepcije in produkcije znanj o lokalnem, nacionalnem izročilu.

4 Miklošič in Levstik sta zavrgla Majarjeva jezikovna naziranja (prim. Slovenski biografski leksikon – dalje SBL – Majar, Matija, SBL II: 18).

5 Med slovanskimi raziskovalci in zbiralci sta npr. omenjena Matija Valjavec in Ivan Navratil.

6 Drugi omenjeni zbiralci pesmi so "Kiršej Danilov, Sahorov, Snegirev, Certeljev, Maksimovic, Kolar, Čelakovski, Vaclav z Oleska, Vojcicki ..." [Janežič 1851: 126].

Da se je Matija Majar zavedal težav literarne produkcije in recepcije, govori tudi pismo Stanku Vrazu:

Kdor hoče literaturi na noge pomagati, mora skrbeti pred vsim, da okolo sebe zbere.

1. *mного spisateljev živučih i*

2. *mного (bravcev) čitateljev živučih.* [21. Brezen (verjetno marec, J. F.) 1844]

To pomeni, da slovensko slovstvo, literatura potrebuje veliko aktivnih piscev in predvsem aktivnih bralcev. Glavni problem je bilo pomanjkanje virov komunikacije na obeh straneh: manjkalo je pošiljateljev, piscev, manjkalo je naslovnikov, bralcev. Tako je v 19. stoletju šele časnik *Novice* vidneje odprl prostor in postal posrednik številnih narodopisnih informacij.

Zvestoba viru

Za Majarja je bilo pomembno raziskati ljudsko izročilo celotnega slovenskega prostora, vendar se je zaradi razmer, v katerih je služboval, osredotočil predvsem na severozahodni slovenski prostor, o čemer pričajo podatki v zbirki pesmi *Pesmarica cerkevna*. V okviru narodopisne sistematike pa je kazal predvsem zanimanje za pesmi, šege in navade, nošo, manj povedke idr.

V razmerju do ljudskega je Matija Majar oblikoval naslednje rešitve, na katere je vplivalo drugovanje s Stankom Vrazom in Urbanom Jarnikom ter branje del Vuka Karadžića. Ljudsko je dragoceno, saj je priča starih časov, zato je ena najpomembnejših vrednot zvestoba viru; izvirna podoba pripovedi, pesmi mora biti kar najzvesteje ohranjena. Majar si to zagotavlja z naslednjim konceptom:

Zapisival sim jih (cerkvene pesmi, J. F.) na tenko, kakor ljudi izgovarjejo. [Majar 1846: VIII–IX];

Narod u Koruškoj priča o bělih ženah koješta. Ja evo priobčujem někoje stvari gotovo istim načinom, kojim jih puk pripověda [Majar 1847a: 12].

Vendar je v tem času fonetično zapisovanje še vedno v okviru želje po spoznavanju in upodobitvi pravega portreta ljudstva [prim. Janežič 1851] ljudstva in velja zvestoba viru le v primerih, ko je naslovník besedila izobraženec. Tako sta oblika in podoba transkripcije odvisni od specifičnega naslovníka in medija, v katerem je besedilo zapisano. Majar v predgovoru *Pesmarici cerkevni* zapiše:

Ako bi te bukvič bile samo za učene ljudi, za jezikoslovce složene, bi bil vsako besedo nepreměnjeno natisniti dal, bi bil pesem: Tantum ergo, litanije in sv. križoven pot naravno izpustil, pa mesto tega nekatere pobožne nar. balade dodal in še karbodi v bukvičah drugači osnoval. Pa ta pėsmarica je posebno za slovenske pevce in pevkinje naměnjena, zato sim moral za dvoje skrbeti; prvič: da bi pesem ne prenarėdjal, da bi, kolikor je mogoče, ostale kakoršne so same na sebi; drugič sim moral gledati: da bi bile lehko - razumljive in kakor domače v s i m Slovincem, zato nisim smel, se deržati marnja (podnarečja) j e d n e v e s i . [Majar 1846: IX–X]

<p>31732</p> <p>1-2 7007</p> <p>11</p>	<p>Дар од-во использован Естествен. дир. и стир 1867г.</p>	<p><u>Поле</u> - из тёрной лакированной кожи вышиты Стержно перо Белого цвета в виде пометки 1 кого оформления и стилизованных цветов, Поле состоит из двух полос ^{полос} полос ^{полос} состоят ^{из двух} полос, одна из которых на каменкоровой подкладке, срезанных Большими металлическими каблуками от которого свисает вниз небольшая полоса такого же каминка и узора. На поле каминты три квадратных металлических пржки. Завязывается пётерой ^{пётерой} цветными шёлковыми лентами. Около края рядом с лентами каминты маленькими бает из узкой ленты тёмно-красного цвета.</p>	<p>Косая</p>	<p>дл. 148 см. шир. 6,5 см.</p>
<p>31733</p> <p>1-2</p> <p>7007</p>	<p>Дар од-во использован Естествен. дир. и стир 1867г.</p>	<p><u>Подвязки</u> - из узкой шерстяной тесьмы красного цвета.</p>	<p>2 шерстяная тесьма.</p>	<p>дл. 115 см. шир. 3 см.</p>

с № № 31725 по № 31733/1-2 комплект
женского костюма.

Matija Majar je te besede zapisal v predgovoru, v katerem nagovarja izobražence, učenjake in v katerem argumentira potrebo po izdajanju strokovnih publikacij; hkrati pa poskuša nekaj strani naprej v nagovoru animirati pevke in pevce za knjigo in za petje. Zaradi končnega naslovnika, to je čim širšega aktivnega pevskega občinstva, je narečna podoba pesmi poenotena; pesmi so razumljive in dostopne širši publiki. Morebitnim očitkom navkljub velja povedati, da predelava, rekonstrukcija v smeri bolj razumljivega jezika v tem času ni bila tako redka: verjetno najbolj znan primer sta brata Grimm, ki sta objavljala povedke v visoki nemščini, a tudi pri drugih piscih ni bilo nič drugače [prim. Burke 1981]. Po eni strani gre za naslovnike, ki niso mogli razumeti narečja, na drugi pa so bila, kakor to opisuje Peter Burke, intenzivna prizadevanja v okviru odkrivanja naroda in v Majarjevem primeru sooblikovanja lastnega naroda.

Morfologija opisa

V enem od pisem Stanku Vrazu Matija Majar piše o potrebi po "prostem stilu" na polju literature in znanosti; le s takšnim stilom je možno pognati v tek nacionalno gibanje. Za Majarjev stil v narodopisnih besedilih so značilni množinska oblika in etnografski sedanjik, v primerih, da neke oblike že dolgo ni več, pa različne oblike etnografskega preteklika.

"Najstarjši napěvi slavjanski, kolikor vëmo, kateri su se začuvali i ohranili do naše dobe, su visoki raji. Poju, muziciraju i rajaju se ti raji usakoga lëta slovesno pod lipoj zelenoj, kadarkoli se obhadja v ziljskoj dolině žegen, somenj, cerkveni shod." [Majar 1865: 135]

Po Konradu Köstlinu velja etnografski sedanjik opisa kot izhodišče za oblikovanje specifične podobe ljudske kulture. Sedanjik in 3. oseba množine, ki implicirata to podobo, s svojo nediferenciranostjo dokazujeta, da je harmonično podobo, ki posreduje statično, nepremično, zamrznjeno dogajanje, še vedno možno ponoviti. V "sedanjiku" so preteklost, sedanjost in prihodnost ukinjene, označeno je brezčasno stanje stvari [Köstlin 1991; prim. Fikfak 1999]. Seveda v našem primeru ne gre za kritiko Majarjeve tehnike, ki je bila v takratnem času najpogostejša oblika opisa; gre za vprašanje, kaj je s to tehniko opisa v besedilu posredovano ali opuščeno; gre za poskus odkriti logiko oblikovalskih načel tistega časa.

Nasproti statični podobi na morfološki ravni gre za eksplicitne in večkrat ponovljene⁷ komentarje o starosti pesmi:

Mi imamo slovenskih narodovih pesem, ktere so stare po sto, po dve, tri sto let in še več. Starejša je neka pesem lepša je. Na to se moreš zanesti! Ako bi ne bila posebna lepa, bi jo ljudi u tolikih letih že davno bili opustili. Že zavoljo svoje starosti so važne in imenitne. [Majar 1850: 89]

A na drugi strani gre že za zavest, da so te pesmi lahko minljive; so očitno priče o časih in ljudeh, ki izginjajo.

7 S skoraj identičnimi besedami jih zapiše v več besedilih [1844, 1846 in 1850].

Dobro bi bilo, da bi se skerbno zbirale, da se ne pozabijo, ne zgube in ne pokvarijo.
[Majar 1846: V]

Te pesmice so živeče in se glaseče starine slovenske; dobro bi bilo, da bi se skerbno sbirale, da se ne pozabijo in ne zgube, mi bi jih potle jiskali in bi jih lahko nikjer več ne najšli. Škoda bi bilo zanje! [Majar 1850: 90]

V okviru takrat prevladujoče metodike je pri natančnejših, narodopisno usmerjenih zbiralkah in piscih sestavni del objave zvestoba pripovedovanemu ali zapetemu, in to skupaj s podatki o kraju izvajanja. Podatki pa so izolirani in omejeni na nekatere pojave ljudskega izročila, skoraj izključno na pesmi.

Zbiralec – raziskovalec in njegov informator

Med vsemi vprašanji raziskovanja je eno najpomembnejših vprašanj gotovo komunikacija med raziskovalcem in informatorjem. Kako se mu je Majar približal, da bi dobil želene informacije? V pismu Stanku Vrazu⁸ je opisal težak položaj, ki ga ima tujec, posebej še duhovnik, pri zbiranju ljudskega izročila:

Dosta težko je zbirati narodne pesni za svetjenika - ljudi ne vejo k čemu, i se čudijo nad tem, tu je treba, da je človek s ljudmi dalej i dobro znan. [30. januarja 1843]

Tudi zato sta petje in pripoved selektivna, saj so informacije, dostopne duhovniku, odvisne od njegovega položaja in podobe pri informatorjih; uspešno zbiranje predpostavlja dober odnos z informatorjem.

Poleg tega gre še za težave, specifične za zbiralca – raziskovalca objektivacij ljudske kulture v 19. stoletju: – psihološke (internega značaja): podobo svojega otroštva, podobo primarne socializacije je raziskovalec zamenjal s podobo sekundarne socializacije, tj. obdobja, v katerem je dvom neogiben [Berger in Luckmann 1988: 121–136]; – psihološke (eksternega značaja): svet primarne socializacije je potekal v enem, svet sekundarne socializacije pa v drugem socialnem in kulturnem okolju; pomembni drugi niso bili več ljudje iz okolja primarne socializacije; – zelo pomembno motnjo je pomenila tudi izobrazba, ki jo je Majar pojmoval kot kategorijo, ki otežuje zbiranje; Stanko Vraz je pisal o nepremostljivem nasprotju med človekom iz mesta in s podeželja; – informatorji so gledali na Majarja kot duhovnika, zato ni mogel npr. zbirati ljubezenskih pesmi.

Koncepti narodopisne dejavnosti

Marsikdaj se zdi, da niso zbiralci v tistem času imeli ali uporabljali nobenega reflektiranega koncepta in rešitev, da so preprosto in brez kakršnegakoli razmišljanja zbirali in raziskovali pesmi in drugo izročilo. V resničnosti pa so zbiralci že s samimi vprašanji in poslušanjem znotraj razmeroma trdne vrednostne strukture odločilno in zelo selektivno

8 Po izpiskih Ivana Prijatelja v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani.

vplivali na informatorjevo pripoved ali petje in izbirali to, kar so kasneje transkribirali in objavili. Ta koncept zbiranja se prepričljivo kaže tudi pri Majarju. Na eni strani gre za predstavitev o tem, kaj je ljudsko izročilo. A najprej je treba pojasniti, kaj je za Majarja ljudstvo. Leta 1858 ga v prispevku *Slovenska gospoda v Novicah* razloži v razmerju do gospode:

Narod je podoben drevesu: kmeti su koren, mestljani i v obče premožni ljudi su penj i veje, gospôda i izobraženi ljudi su lepo košato listje, književniki i spisovatelji su žlahtni cvet drevesa narodnoga. Lepo košato listje ni samo krasota drevesu, nego je neobhodno potrebno, da drevo veselo i krepko raste. Ako osmukavaš neprenehoma drevesu listje nasproti, ti bude morebiti poganjalo ješče nektero leto, ako ima koren čverst - zadnič ti pak jamačno počne kerněti, se sušiti i ginuti. Narod brez narodno-misleče gospôde - drevo brez listja, obodvoje težko dolgo postoji. [Majar 1858: 195]

Gre za koncept ljudstva – naroda, ki je podoben strukturi živega organizma, v katerem mora vsak segment izpolnjevati svojo funkcijo v taki meri, da lahko deluje celota, drugače je ljudstvo obsojeno na propad. Metafora drevesa, ki jo je uporabljal tudi Jan Kollár, kaže na življenje ljudstva kot harmonične celote med seboj odvisnih in prepletenih elementov, zato je Majar na kmeta in učenjaka gledal kot na dva med seboj netekmovalna in neprimerljiva segmenta celote, saj mora vsak od njiju izpolniti svojo nalogo.

A kdo je nosilec ljudskega izročila? Iz potopisa [Majar 1847b] in opisa slovenskih šeg *Slovenski običaji* [Majar 1851] je razvidno, da je v takšni strukturi in razmerju med mestom in podeželjem, človeku na podeželju pripisana posebna vloga, saj je nosilec izročila. Drugo določilo lahko iščemo v nacionalni identiteti nosilca ljudskega izročila. Njegov predmet je slovensko ljudsko izročilo, so Slovenci – slovensko ljudstvo z vsemi zgoraj navedenimi lastnostmi, ne pa njegova opozicija, to so tujci, Nemci, ki ne kažejo nikakršnega razumevanja za slovensko, slovansko ali slavjansko. Majar je bil že zaradi službovanja na jezikovni meji posebej občutljiv za germanizacijske težnje in pomikanje jezikovne meje proti jugu. Tretja značilnost je razlika med višjo, "umetno" kulturo elite, tj. izobraženih, in "pristno - nepopačeno" kulturo kmeta, človeka z dežele, pri čemer je ljudsko preprosto, trajno, lepo in vsakomur razumljivo. Rezultat teh opozicij je je slovensko ljudstvo kot nosilec najstarejših, najpreprostejših in najlepših pesmi, povedk; je "priprosto" ljudstvo kot nenadomestljivi segment živega drevesa naroda.

Kateri so specifično Majarjevi vidiki pri opisu ljudske kulture in zbiranju ljudskega izročila? Na katerih ravneh je poskušal Majar nakazati diferencirano podobo sveta? Katera vprašanja ali konflikte je opisal in kje in zakaj je poskušal opisati harmonično podobo sveta? Pretežno je zapisoval nediferencirano podobo sveta, kar se kaže v opisih Slovencev in njihove ljudske kulture. Majar je zelo afirmativen, saj daje o Slovencih in njihovem ljudskem značaju vseskozi zelo pozitivno podobo:

Slovenec je pobožen, pa zraven tega bistre glave, dobriga in veseliga serca. Že v starih časih je tak bil in je še dan današnji. Vsaki se tega lahko prepriča, ako se le kaj peča s našimi Slovenci. [Majar 1844: 136]

Z izborom besed je Majar oblikoval podobo pobožnega in dobrosrčnega Slovenca, ki čuti ljubezen do svoje domovine. Značilne besede so: *pobožen, pameten, Slavjan, dobrega serca, naroden* idr. Tudi na ta način je Majar človeku s podeželja zagotovil izrazito pozitivno podobo, in ga hkrati opozoril na dejstvo, da imajo stare pesmi sij, ki se ga ne sme na noben način spremeniti ali popraviti. Poudaril je lepoto starih pesmi, a istočasno nakazal izginjanje pesmi in ljudske kulture.

Te pésme so polne pobožnosti in pesniške lépote, so živi spomenici, ki nam jasno kažejo in pričajo pobožno serce in bistro pamet naših Slovincov. Dobro bi bilo, da bi se skerbno zbirale, da se ne pozabijo, ne zgubé in ne pokvarijo. [Majar 1846: V]

Dolžnost vsakega Slovenca, vsakega Slovana je, ohranjati te priče kulture:

Tudi vsaki pravi Slavjan želi, da bi se take stvari začuvala in ohranile ... [Majar 1846: VIII]

Slovanska vzajemnost

Majar je videl možnosti za ohranjanje in spodbujanje slovenstva in njegove kulture le v širšem, slovanskem okviru. Svoje stališče je zelo jasno izrazil v pismu Stanku Vrazu, ko mu je na pisno vprašanje Kako i u čemu se budu morala slavenska plemena složiti? (U Žabnicah, 22. 11. 1848) odgovoril:

Po mojem mnenju je neobhodno potreba, da se vsi Slaveni našega cesarstva dveh pravil deržimo:

- 1. U našem cesarstvu je samo jeden jedini slavenski narod; proti vladi i proti ostalim narodom naše države ne smemo nikada stati po plemenih razdeleni - to bi bila naša propast,*
- 2. Plemena slavenska avstrijska su: 1. Slovenci, 2. Horvati, 3. Serblji, 4. Čehi, 5. Moravani, 6. Slovaki, 7. Poljaki, 8. Rusini - njih ne več ne manji - Vsa ova plemena su si jednaka, popolnoma medjusobno ravna.*

Tudi zaradi tega je Majar toliko časa iskal možnosti in se med drugim posvetil tudi novemu slovanskemu jeziku, s katerim bi lahko slovanski izobraženci komunicirali med seboj.

Majar – narodni buditelj, publicist, narodopisec, slovníčar

Delo Matija Majarja je za slovensko narodopisje zelo pomembno, saj je z njim prišla do izraza problematika slovenskega jezikovnega obrobja. Že v svojem času je veljal kot zbiralec, ki je poznal in upošteval načela zapisovanja iz 1. polovice 19. stoletja. S Kollárjevo zamisljivo o "slovanski vzajemnosti" je ustvarjal in sodeloval v mreži tesnih stikov med Slovenci, Hrvati, Srbi, Čehi, Slovaki in Rusi. Za Majarja je največji uspeh sodelovanja v tej mreži pomenila slovanska razstava v Moskvi leta 1867. Ker je živel na slovenskem jezikovnem obrobju, je bil še bolj občutljiv za močne germanizacijske vplive in je zato iskal slovansko slogo, a hkrati nasprotoval dominantni vlogi ruskega jezika v slovanskem pro-

Napis v cerkvi v Gorjah, Koroška, Avstrija. (Foto M. Zwitter). / The inscription in the church in Gorje, Carinthia, Austria. (Photo M. Zwitter).

storu. Priznaval je različnost vsakega majhnega naroda (tudi slovenskega) in tudi zato iskal možnosti za slovanski "esperanto". Ob tem si je zamišljal narod kot živi in harmonični organizem izobrazencev, ki raziskujejo življenje preprostega ljudstva, ki to življenje nadaljuje in dokazuje korenine in lastno starost.

Matija Majar je vse svoje namere, svoje dušnopastirsko, narodnoprebudno, zbiralsko in raziskovalno delo vse do konca sedemdesetih let razumel in podredil geslu "Vse na korist in srečo svojemu narodu". Med drugimi dejavnostmi je tudi narodopisje razumel kot sredstvo, s katerim bi dokazal, da sta slovenstvo in slovenska ljudska kultura neprecenljivi vrednoti. Majarjeva publicistična dejavnost se sklene s časnikom *Slavjan*, ki ga je izdajal na lastne stroške, pri tem pa imel vse večje težave z vidom. Aktiven je bil v dveh referenčnih mrežah, ki ju lahko paradigmatško označim z atributoma ilirsko gibanje in "slovanska vzajemnost". S smrtjo Stanka Vraza kot glavnega nosilca ilirskega gibanja na Slovenskem je prva mreža v veliki meri razpadla. Majar je tako začel iskati možnost slovanske vzajemnosti in svoje publicistične, a tudi znanstvene afirmacije predvsem v ruskih strokovnih – znanstvenih krogih.⁹

V 19. stoletju je imel raziskovalec večinoma težave zaradi osnovne ambivalence svojih hotenj. Raziskoval je kulturo lastnega ljudstva v množstvu prebujajočih se narodov, saj je želel hkrati afirmirati tudi sebe v njem. V ljudski kulturi je iskal pozitivno (samo)podobo in jo večinoma tudi našel, a našel je tudi nasprotje, saj je naletel na vrzel in marsikdaj nerazumevanje med seboj kot civiliziranim, izobraženim, tudi mestnim človekom in neizobraženim "prostim" ali "priprostim" človekom iz "naroda". Ob tem si je želel, da bi se ljudstvo civiliziralo in hkrati ohranilo "priprostost". Ta ambivalenca je značilna tudi za Majarja, ki je o svojem popotovanju po krajih zahodne Slovenije zapisal:

Gde god bi se sastao s kojim prostakom od tih ljudih, lepo bi me pozdravio. Kad bi mi bilo volje, progovorio bi s kojim dve tri reči, pa onda opet nastavio put svoj, a on bi još zadugo, milo gledajući za mnom, vikao, dok mu nebi izčežnuo izpred očiuh: "Bûh Vam daj srečo! Bûh Vam daj to ljubo zdravje! Bûh Vam daj srečno pôt kamor koli pojedete!" – Blagi narode! Bog dao i Tebi sreću i svaki napredak! Bog ti dao srečan put, kad se jednom spremiš na stecište blaga prosvete! Bog ti razbistrilo oči, da vidiš pravu stazu, da na njoj nepoklizneš! Bog te nadahnuo duhom svoje mudrosti, da se u tom poslu naprevariš neg da izabereš kako valja, da nedaš zlato svoje domaće za pozlatjeno tudje, oslepljen bleskom spoljašnosti!... A sad sbogom i da ti Bog pomogao!
[Majar 1847b: 36–37]

Časovni, okoljski okviri, a tudi osebna odločitev za drugačne prioritete mu niso dovoljevali narodopisnega in znanstvenega dela v taki meri, kot so ga opravili Stanko Vraz, Izmail Sreznjevski idr. Sam se je odločal za druga polja svoje dejavnosti; v štiridesetih letih je še posebej uspel na narodnoprebudnem področju s svojo zamisljivo in angažmajem za Zedinjeno Slovenijo. Zaradi nje bo med Slovenci tudi za vselej najbolj pomemben.

⁹ Svojo zbirko ljudskih pesmi, ki so ostale v Vrazovi zapuščini in naj bi izšle pri Slovenski matici, je poslal v Moskvo (prim. SBL II: 16).

Majar in slovanska razstava

Pri vrednotenju njegovega narodopisnega dela velja deloma upoštevati mnenje Speranskega, ki podeljuje Majarju vlogo vmesnega člana med zbiralcem in raziskovalcem; hkrati je treba zavreči misel, da je Majarjevo delo v okviru metodike 18. stoletja. Pri svojem zbiralskem delu je upošteval vsa dognanja z začetka 19. stoletja, ki sta jih pri nas uvedla Urban Jarnik in Stanko Vraz. Na to, da so bili nekateri njegovi koncepti bolj izdelani kot pri drugih narodopisih, pa kaže tudi njegov prispevek k slovanski razstavi 1867. Res je pri oblikovanju predstavitev slovenske – ziljske ljudske kulture tako kot drugi re-konstruiral noše, da bi še bolj opozoril na njihov pomen in posebnosti. A medtem ko so pri drugih narodih prikazane posamične noše, poskuša Majar pokazati noše v funkciji, saj rekonstruira podobo ritualne prakse – ziljsko poroko, v kateri so noše pomemben in narodno – identitetno razločevalen in tvoren dejavnik.

Ob razstavi novembra 2007 v Sankt Peterburgu sta se pokazala dva izvorna koncepta razstave leta 1867. Ruski koncept je v razstavo vključil vse pomembnejše narode Rusije in je torej sledil državoznanskemu, razsvetljenskemu konceptu etnografije, po katerem je treba evidentirati in prikazati vse plasti prebivalstva. Ta poudarek je bil še poudarjen – kontekstualiziran z reliefom narodov Sovjetske zveze v marmornati dvorani peterburškega Etnografskega muzeja, ki je nastal v dvajsetih letih 20. stoletja. Pri drugih slovanskih narodih je razstava 2007 poudarila narodnostno reprezentativni vidik eksponatov, ki so jih poslali predstavniki drugih slovanskih narodov; živeli so pretežno v političnih sistemih (npr. v Avstro-Ogrski ali Otomanskem cesarstvu), v katerem so si predstavniki slovanskih kultur želeli družbenega priznanja. Že s tega stališča je bilo prizadevanje teh narodopiscev osredotočeno predvsem na etnične in nacionalne poudarke; veliko noš je bilo tako re-konstruiranih ali posebej izdelanih prav za potrebe velike slovanske razstave v Moskvi. Nekateri poudarki ruskih etnografov (Speranski) kažejo nerazumevanje te, posebne vloge, ki so jo imeli narodopisci drugod. Danes lahko to potrebo po razmejevanju opišemo ne le kot nacionalno konstitutivno, ampak tudi kot konstitutivno za katerokoli identiteto in kulturo. Želja po mnogoterih pripadnostih je bila hkrati želja po finih razločevanjih, mejah, ki konstituirajo kolektivno ali individualno pripadnost. Pot resničnemu medkulturnemu dialogu se lahko odpre šele takrat, ko so avtonomni svetovi kultur in identitet vzpostavljeni in suvereni.

Matija Majar and Ethnography

Jurij Fikfak

In the first half of the 19th century, the Habsburg monarchy and its many, predominantly Slavic, peoples went through various, conflicting processes: the state pursued the developments – inherited from the period of Maria Theresa and Joseph II - towards a centralised state, administration, registration, e.g. the activities related to the Franciscan cadastre, and eliminating the damages from the wars with the French; a very important development was the beginning industrialisation and the construction of railways; many peoples (the Hungarians, Italians, Slavic peoples, and others) demanded greater autonomy. The March Revolution of 1848 introduced changes to the economic condition in the countryside, and the events at the Frankfurt Parliament laid bare the differences between the liberal, largely German, and the conservative, largely Slavic, parts of the Austrian state, which expected Vienna to positively address the national question. František Palacký argued that the Habsburg Monarchy was the right place for the Slavic peoples. The relations between the different nations further worsened when the state was divided into an Austrian and a Hungarian part with the introduction of Dualism in 1867. [Cf. Cvirn 2001; Moritsch 2001].

In the same year, Palacký, who supported Austroslavism, Matija Majar, who collected signatures for a United Slovenia in 1848, and all the well-known, leading representatives of the Slavic peoples met in Moscow, where a great Slavic exhibition was staged. It exhibited and drew attention to the most remarkable and rich ethnographical characteristics of the Slavic, largely peasant, population. The group representing a Zilja wedding, contributed by Matija Majar, drew particular attention.¹

But which characteristics did the organisers and exhibitors want to emphasize in particular? When we view the history of ethnography, what is revealed to us is the origin and formation of a special view of “the other”, of what is foreign and ours - the unknown.

The “other”, who are unknown and different, their appearance and culture have always been an object attracting our attention. The discipline that strove to discover, define, and research the “other” developed in Europe in the late 18th and early 19th centuries under different names, though mostly as ethnography (*Volkskunde* or *Völkerkunde*). The motives for the discipline’s development were however diverse: on the one hand, they concerned

1 Dr. Teodor Domej, a school supervisor from Klagenfurt/Celovec, drew the attention of the Slovene professional community to the Zilja costumes in the Russian Ethnographic Museum.

the traveller's view of exotic cultures abroad, in non-European countries, or, in one's own country, the view of the "uncivilised" layers of the population; an important enlightenment motive, stimulated by the state, was registration, not only of land and property, but also of the different cultures and layers of the population. This motive was typical of the Habsburg monarchy, as well as the great Russian empire; Johann Gottfried Herder in particular stirred the interest in the culture of the peasant population, which was then used to prove Germanic or Slavic constitutive national elements in a distant past. Diverse motives stood for diverse views, emphases, and the use of research; on the one hand, there were motives of statecraft – to govern the country as rationally and practically as possible; this was a total view and included all layers of society, which were or had to be at the service of the state. On the other hand, research stimulated the self-consciousness of people of their special national identity and led to national awakening; this particular view, which prevailed among the European nations and intellectuals at the turn of the 19th century, reveals nationality as a fundamental and constitutive element. The prevailing ethnocentric views and the search for a specific identity pointed out the need for self-definition and self-determination. The autonomy of an identity was perceived and constituted by demarcation from others.

It is within this framework that ethnography emerged in Slovenia, too. The discipline constituted itself in the period from 1788, when the first volume of Anton Tomaž Linhart's *Attempt at a history of Carniola* was published [Linhart 1981], to the publication of the *Introduction to Slavic literary history* [1884] by Gregor Krek and Karl Štrekelj's *Appeal for collecting folk traditions* [1887], and ethnography established itself as an important way and form of identifying a nation's own culture. It is typical of the discipline's development that it occurred and articulated itself principally through learning about rural folk cultures, unknown to the then mainly bourgeois collector and researcher. This was the time when recording local and regional cultural practices turned folk culture and some of its most visible and fascinating elements, e.g. songs, tales, feast days, costumes, etc. into essential elements of the national identity. In their search for evidence on the historical value of everything Slovene in the family of European cultures, collectors and researchers turned to folk culture and put it on a pedestal. Based on the findings, ideas and initiatives of Herder, the Grimm brothers, the Slavic thinkers Jan Kollár, Pavel J. Šafárik, František L. Čelakovski and others, folk and folk culture provided to the researchers in Slovenia what the history of the people and nobility failed to offer within the framework of contemporary knowledge. This roughly summarises the image provided by the history of ethnography [Kotnik 1944; Novak 1986] and the survey of motives for turning to folk culture and reasons for the ethnographical activities in the first half of and mid 19th century [Fikfak 1999].

Some of the outstanding collectors and researchers into folk culture in this period were oriented in particular towards collecting folk traditions: Jožef Rudež, Andrej Smole, Emil Korytko [Novak 1972], and Stanko Vraz [Novak 1986] in the first half of the 19th century; Ivan Navratil, Matija Valjavec, and others in the mid 19th century. Other collectors

and researchers were more oriented towards recording local and regional identities as part of a statecraft concept unrelated to the production of national identity: Rudolf Puff [Puff 1999]. Unfortunately, the Goethe series instigated by archduke Johann, which included all the Slovene places in Styria [Kuret 1985;], and other activities [Kuret 1979] focussing on the Slovene part of Styria, were not published. The division within ethnography itself occurred because of the diverse orientations, either within a state sciences concept, financially supported by the state, or within a nation building – affirmative concept, where all activities had to be financed from private means and often against the will of the state or its administration. This is among others illustrated by Korytko’s difficulties with the introduction to the first volume of the collection “Slovene songs of the Carniolan nation” [cfr Novak 1972]. As well as by the difficulties Bleiweis had with publishing *Kmetijske in rokodelske novice* (Farmers’ and Craftsmen’s News), the newspaper that made room for the Slovene language in 1843, as they revealed the reluctance of the authorities to allow production in the national language. Within the framework of these two concepts, which perceived folk culture from different viewpoints, two options later developed, two scientific disciplines: the ethnological discipline mainly derived from the statecraft concept, and the folklorist discipline mainly from the concept of national affirmation.

A second decisive break occurred when ethnographical activities - or the options to carry out these activities - split into professional and lay activities. This break between the professional and lay concepts of collecting and researching folk traditions occurred in the 1830s and was in particular due to Emil Korytko (1813–1839) and Stanko Vraz (1810–1851), who published the most significant works of the period. Their approach is characterised by folklore studies principles, evident from Korytko’s programmatic texts, as well as from Vraz’s preface to his collection of songs and correspondence. Korytko, who was by education and “horizon a Polish ethnographer beginner” [Grafenauer 1925–1932], lived in Slovenia for a short time, only two years, and most of it in Prešeren’s literary circle. Besides his appeal to all lovers of folk traditions [*Illyrisches Blatt*, June 23rd, 1938], he published his fundamental treatise or instruction how to collect abroad, shortly before his death (in the Prague paper *Ost und West*) [cfr. Novak 1986]; his collection “*Slovenske pesmi Kranjskiga naroda*” (Slovene songs of the Carniolan nation) was published posthumously [1839–1844]. Stanko Vraz certainly had the greatest influence on the Slovene collectors and researchers, because of his publications in Slovene and Croatian, as well as his extensive correspondence, particularly in the Illyrian movement, to which some important figures belonged, and last but not least because of the need to distinguish their own concepts of collecting and researching from those of Emile Korytko. In his articles, letters, and the collection *Narodne pesni ilirske* [1839], Vraz directed other collectors how to record songs and drew their attention to certain types of songs and other cultural elements.

Jakob Volčič [cfr. Fikfak 1984 and 1988] and Matija Majar certainly were the important members of Vraz’s “school” of collecting folk traditions. They were both priests and collected material in the places where they served; Volčič collected important material

(songs, proverbs, prose, customs and traditions) especially on the southwestern fringes of Slovenia, mostly in Croatian Istria. Matija Majar focused in collecting material, chiefly folk songs (in the songbook *Pesmarici cerkevni*, published in Vraz's collections), in particular on the area of the Slovene language border, that is the north-western area, extending from Carinthia to Venetian Slovenia, where he served as a priest for most of the time. This article principally deals with his articles, about a dozen², which he mainly published in *Novice* and *Slovenska bčela*, and in which he presented individual elements of folk culture in Slovenia. His most important articles are the preface to his collection of folk songs [1846], in which he explains some rules for recording; two articles in *Kolo*: a travel report about western Slovenia [1847b] and a description of mythology in Carinthia [1847a]; his descriptions of Slovene customs and traditions in *Slovenska bčela* [1851]; and, on the other hand, his programmatic articles in the paper *Novice* [1844; 1845; 1848; 1858 and 1865], which have two purposes: to awaken and shape national consciousness and are simultaneously educational as part of an enlightened perception of the world.

Matija Majar's potentials and limits as an ethnographer

If we try to establish to which spiritual circles Matija Majar belonged or to which national or otherwise established layer of the population, two questions are of primordial significance: which scientific circle acknowledge him as an expert and dedicated corresponding interest to him, and how did he present his collection and research work in articles and letters to other people? This concerns the question whether Majar had the option to be an ethnographer. To establish Majar's significance within Slavic philology, part of which ethnography or ethnology was at the time, it suffices to have a look at the index of names in the following three works: Jagić's [1876] and Pastrnek's [1892] bibliographies of Slavic philology, published in the anthology *Archiv für slavische Philologie*, and in Gregor Krek's books, e.g. in the second edition of *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte* [1887]. Krek was certainly the most knowledgeable person of Majar's work among them, as he was for some time responsible for the publication of the collection(s) of Slovene folk songs; the greatest part of this material was indeed collected by Stanko Vraz, and Matija Majar had supplied him with many songs.

What did Majar publish that was worth to be mentioned in one of these bibliographies or surveys? His most important ethnographical text is probably the unpublished and unavailable description and public presentation of a Zilja wedding, including the costumes and wedding cart, which earned him much praise and recognition from Russian scientists - Lavrovski, Pogodin, Popov, Rajevski and others - at the Slavic Exhibition in Moscow in 1867. In his survey of ethnography in the 1930s, Speranski awarded him an intermediate status between collector and researcher, based on his contribution to this exhibition [see Čurkin 1974: 128–133]. Among the other reasons for his inclusion was another field in

2 See the list of Majar's texts at the end of this article.

which Majar was very active, his efforts (which were also grammar oriented) for a common Slavic language and his publishing activities with the paper *Slavjan* (1872–1875). Majar's name does not appear in these bibliographies and there may be several reasons for its absence. First of all, the fact that in the second half of the 19th century philology, as an increasingly established science, focused on linguistics and literary history; and, secondly, the gap between the different trends at the universities finally created a new scientific direction – ethnography [see Jacobeit et al. 1994; Bockhorn 1994]; under different names, e.g. ethnography or anthropology, it started to demarcate itself from philology. The creation of a special discipline was supported by a range of ethnological, ethnographical and anthropological societies. But all this happened only in the late 19th century.

Renowned Slovene scientists – professors at the universities of Graz and Vienna – played an important role in this process and some were instrumental to the discipline's development (Fran Miklošič, Gregor Krek, Karel Štrekelj, Matija Murko). They too determined how (in)significant Matija Majar was by not mentioning him in either field: not in his Slavic and grammar –oriented field³ including *Slavjan*, and neither in his ethnographical field including collections and exhibitions. The bibliographies by Jagić and Pastrnek suggest that the Slovene scientists themselves supplied the compilers with the data on the most important publications in Slovene philology. Their comments and selection determined who was a scientist and who not.⁴

An opinion we should however reflect on is Speranski's, who wrote that "by his methods" Majar "belonged to the methodics of the 18th century and that he even adapted acquisitions from the first half of the 19th century to these methods." [Čurkina 1974: 130]. Research has shown that Slovene collectors and writers of the period indirectly accepted Grimm's school and its rules of transcription, and that they mainly drew on and were inspired by Stanko Vraz and Vuk Karadžić. A typical example is in the instructions "How to record a folk song?" in *Slovenska bčela* [Janežič 1851], where among the models for collecting and recording only Slavic names are mentioned, and first of all precisely Stanko Vraz and Vuk Karadžić.⁵ However, another aspect should be mentioned here: Majar's self-reflection and self-presentation to the world around him. In his report on his travels around Venetian Slovenia he writes:

I was thinking to myself: "So you're going to Resia, but what are you going to do there? You'll arrive there after the hay harvest and the grape harvest." And I'd say that I was right in not going there because Professor Izmail Sreznjevski harvested the hay, and you harvested the grapes. It is true that no field nor vineyard is ever harvested so thoroughly

3 Miklošič and Levstik rejected Majar's linguistic concepts (see Slovenski biografski leksikon –SBL – Majar, Matija, SBL II: 18).

4 The researchers and collectors who are mentioned include, for instance, Matija Valjavec and Ivan Navratil.

5 Other collectors of songs who are mentioned are "Kiršej Danilov, Sahorov, Snegirev, Certeljev, Maksimovic, Kolar, Čelakovski, Vaclav z Oleska, Vojcicki ..." [Janežič 1851: 126].

that there are no gleanings left. But for gleaning one needs sharper and healthier eyes than mine are /.../ [Majar 1847b: 21].

Majar obviously saw and presented his work largely as auxiliary to that of other researchers, who were more important in his view eyes. In his travel report, he comes to the conclusion that if two such important, eminent scientists have carried out ethnographical research in Resia, than there will be hardly anything left to discover. What was left to him, was to visit places which researchers of the renown of Vraz or Sreznjevski had not researched and where he may find something new to reveal to the general public. These research self-limitations probably also had a decisive influence at a later time, e.g. on his attempts to obtain suitable employment in Russia. Besides these limitations there are others to consider: the ones Majar used when addressing as many people as possible and mobilise them for the Slovene and Slavic ideas. He therefore lowered the professional, recording level of a published text, and this is most obviously explained in his preface to *Pesmarica cerkevna*, in which he discusses a nearly insolvable dilemma: that songs should not be published only in the dialect of a single village, but at the same time should be preserved exactly the way they were. Matija Majar's work certainly had the biggest impact at the level of lay reception and the production of knowledge on local, national traditions. That he was himself well aware of the difficulties of literary production and reception is also obvious from his letter to Stanko Vraz:

Who wants to help literature on its feet, much surround himself with

1. Many living writers and

2. Many living readers. [21. Brezen (probably March, J. F.) 1844]

This means that Slovene literature needs a lot of active writers and even more active readers. The principal problem was the lack of sources of communication on both sides: there were not enough senders - writers, and not enough addressees – readers. The newspaper *Novice* was the first to make headway and become the mediator of many ethnographical data in the 19th century.

Loyalty to the source

It was important to Majar to research folk traditions in the entire Slovene territory, but due to the conditions in which he served, he mainly focused on the north-western area of Slovenia, as is confirmed by the data in his collection of songs - *Pesmarica cerkevna*. Within the framework of the ethnological classification system he was especially interested in songs, customs, traditions and costumes, but less in tales and the like.

Influenced by his relations with Stanko Vraz and Urban Jarnik and reading the works of Vuk Karadžić, Matija Majar arrived at the following solutions in his approach to folklore: folklore is precious because it bears witness to the old times, and therefore one of the most important values is loyalty to the source; the original form of a tale, a song must be preserved as accurately as possible. Majar used the following concept to achieve this loyalty:

"I recorded them (church songs, J. F.) in detail, exactly like people pronounced them. [Majar 1846: VIII–IX];

People in Carinthia tell all kinds of stories about White Women. I publish these things in practically the same way as people tell them [Majar 1847a: 12].

At this time, phonetic transcription was still part of the wishes to learn about and present a genuine portrait of the people [prim. Janežič 1851] and loyalty to the source was maintained only when the text was meant to be read by intellectuals. The form and appearance of the transcription thus depended on the specific target readers and the medium in which the text was written. In the preface to *Pesmarica cerkevna* Majar wrote:

If these books were compiled only for educated people, linguists, then I would have every word printed as it is, and I would leave out the song Tantum ergo, the litanies, and the Way of the Cross, and include instead of them religious folk ballades, and change a lot in the books. But this songbook is meant in particular for Slovene singers and I therefore had to make sure of two things; first: not to change them in any way, but to leave them the way they are as much as possible; and, secondly, I had to make sure that they were easy to understand and familiar to all Slovenes, and I therefore could not keep to the dialect of a single village. [Majar 1846: IX–X]

Matija Majar wrote these words in the preface, addressing himself to intellectuals, scholars, and arguing the need for professional publication; simultaneously, a couple of pages earlier he attempted to interest singers in the book and singing. Because of the final addressee - an as wide as possible active singing public - the dialect form of the songs is uniform; the songs are understandable and clear to the wider public. Despite possible criticism, it should be said that adaptation, reconstruction into a language easier to understand was not rare at the time: the probably best known example are the Grimm brothers who published tales in High German, and so did many other writers [see Burke 1981]. On the one hand, this was done for the benefit of the readers who did not understand dialect; and on the other hand, as Peter Burke describes, it was part of the intensive efforts to discover the nation and, in Majar's case, to assist in the formation of his own nation.

The morphology of description

In one of his letters to Stanko Vraz, Matija Majar writes about the need for a "simple style" in the fields of literature and science; that only such a style could set in motion the national movement. Majar's style in his ethnographical texts is marked by the typical plural form and ethnographic present tense, and in cases, where a certain form has not been used for a very long time, he preferred various forms of the ethnographic past tense.

"The oldest Slavic songs, as far as we know - those that have been preserved to the present day - are high dances. They are festively sung, played and danced under the green linden tree every year, whenever a church's consecration day, a fair, or a church meeting is celebrated in the Zilja Valley (Gailtal)." [Majar 1865: 135]

According to Konrad Köstlin, the ethnographic present tense of a description is the starting point for the formation of a specific image of folk culture. The present tense and the third person plural, which imply this image, prove by their lack of differentiation that the harmonious image, which is mediated statically, immovably, as a frozen event, can still be repeated. In the “present tense” the past, present and future are cancelled, as it denotes a timeless condition of things [Köstlin 1991; see Fikfak 1999]. In our case, this is of course no criticism of Majar’s technique, because it was the most frequent form of description at the time; we are concerned with the question what this description technique conveys or leaves out of the text; it is an attempt to reveal the logic of the style principles of the period

The explicit and several times repeated comments⁶ on the age of the songs contrast with the static image at the morphological level:

We have Slovene folk songs that are one hundred, two hundred, three hundred years old and even more. The older a song is, the more beautiful it is. You can count on that! If it were not of a special beauty, people would have dropped it long ago. These songs are important and precious because of their age alone. [Majar 1850: 89]

On the other hand is the awareness that these songs are transient; they bear witness to times and people that are disappearing.

We would do well to carefully collect them so that they won't be forgotten, lost or damaged. [Majar 1846: V]

These songs are our living sound heritage. We would do well to carefully collect these songs so that they won't be forgotten or get lost, as we would then search for them and maybe would not find them anywhere. That would really be a shame! [Majar 1850: 90]

As part of the then prevailing methodics, an essential element of any publication prepared by meticulous, ethnographically oriented collectors and writers was loyalty to what was sung or sold, together with the data on the place of performance. These data are however isolated and limited to some phenomena of folk tradition, indeed almost exclusively to songs.

The collector – researcher and his informant

Of all the issues related to research, one of the most important certainly concerns the communication between researcher and informant. How did Majar approach his informants to obtain the desired information? In a letter to Stanko Vraz⁷, he describes the difficult position of a stranger, especially a priest, in collecting folk traditions:

It is hard for a priest to collect folk songs – people don't know why and wonder; it would be easier if people were familiar with me. [January 30th, 1843]

6 Nearly identically worded in several texts [1844, 1846 in 1850].

7 According to excerpts by Ivan Prijatelj, National and University Library, Ljubljana.

And this is one of the reasons why the songs and tales are selected, because the information a priest had access to depended on his position and image with the informants; successful collecting requires a good relationship with the informant.

And there are other difficulties that are typical of a collector or researcher of the objectivations of folk culture in the 19th century: – psychological ones (of an internal nature): the researcher replaces the image of his childhood, of primary socialisation, with that of his secondary socialisation – the period when doubt is unavoidable [Berger in Luckmann 1988: 121–136]; – psychological ones (of an external nature): the world where primary socialisation occurred was one environment, while that of secondary socialisation is a different social and cultural environment; the significant “others” are no longer people from the environment of primary socialisation; – another very important interference is education, which Majar saw as a category that obstructed collecting; Stanko Vraz wrote on the insurmountable contrast between townspeople and rural people; – his informants saw Majar as a priest and he therefore could not collect love songs.

Concepts of ethnographical activities

It often seems as if the collectors of the period did not have a well-considered concept or solutions, that they simply, without any deeper consideration, collected and researched songs and other traditions. In reality, however, the collectors had a decisive and selective influence - through their questions and listening within a relatively stable value structure - on the informant's narrative or singing; and they selected what to transcribe and publish. This closed approach to collecting is very obvious with Majar too.

On the one hand are the ideas what folk tradition is. But we should first clarify what the people meant to Majar. In 1858, he defines the people in relation to the upper classes in the article “The Slovene upper classes” in *Novice*:

The nation is like a tree: the peasants are its roots, the townspeople or generally prosperous people are its trunk and branches, and the upper classes and educated people are its lush leaves; writers and men of letters are the noble fruit of the nation's tree. Lush leaves do not only adorn a tree, they also make it grow healthy and strong. If you continuously strip the leaves off a tree, it may yet blossom for another year, if it has strong roots – but in the end it will certainly become stunted, dry up and die. A nation without nationally conscious upper classes is like a tree without leaves –both are short-lived. [Majar 1858: 195]

This concept of the people/ nation is similar to the structure of a living organism in which every segment must perform its function to the extent that the entity can operate, because otherwise the people is doomed to decline. The metaphor of a tree, also used by Jan Kolár, presents life as a harmonious whole of interdependent and interwoven elements, and Majar therefore saw the peasant and the intellectuals as two non-competing and incomparable segments of the whole, because both had to perform their own tasks.

But who is the carrier of folk tradition? From his travel report [Majar 1847b] and description of Slovene customs in *Slovenski običaji* [Majar 1851], it is obvious that in such a structure and relationship between town and countryside, the people in the countryside are attributed a special role, because they are the carriers of tradition. We can find further determination in the national identity of the carrier of folk tradition. His “subject” is Slovene folk tradition, the Slovenes – the Slovene people with all the above mentioned qualities, not their opposites, who are foreigners, Germans, and have no understanding whatsoever for anything Slovene, Slavic of “slavjansko”. Because he served at the language border, Majar was particularly sensitive to Germanisation trends and any shift southwards of the border. A third feature is the difference between the higher, “artificial” culture of the elite, the intellectuals, and the “genuine/unadulterated” culture of the peasants, the rural inhabitants: what is “folk” is simple, durable, beautiful, and understandable to everybody. The result of these opposites is the Slovene people as the carriers of the oldest, simplest and most beautiful songs and tales; they, the “ordinary” people, are an irreplaceable segment of the nation’s living tree.

What are Majar’s specific aspects in the description of folk culture and collecting folk traditions? At which levels does he attempt to suggest a differentiated image of the world? What questions or conflicts did he describe and where and why did he try to describe a harmonious image of the world? Majar largely recorded an undifferentiated image of the world that is evident from his descriptions of the Slovenes and their folk culture. He is also highly affirmative, because his image of the Slovenes and their folk character is highly positive throughout:

The Slovene is pious, of keen mind, good-hearted, and cheerful. He was like that in the old days and that’s what he is like today. Everyone can see that for himself when he has dealings with our Slovenes.

[Majar 1844: 136]

Majar’s choice of words shape the image of a pious and good-hearted Slovene, who loves his country. The typical words are pious, clever, Slavjan (Slav), good –hearted, nationally conscious etc. In this way, too, Majar provided a remarkably positive image of rural people, but he also warned them that the old songs had a shine that should not be changed or corrected in any way. He emphasised the beauty of the old songs, but simultaneously suggested that they, and with them folk culture, was disappearing.

These songs are full of piety and lyrical beauty, they are living memories and clearly show us and bear witness to the pious heart and keen mind of our Slovenes. We would do well to carefully collect them so that they will not be forgotten, get lost or damaged.

[Majar 1846: V]

It is the duty of every Slovene, every Slav, to preserve these witnesses of our culture: And every true Slavjan wants to protect and preserve these things ...

[Majar 1846: VIII]

Slavic mutuality

Majar saw options for preserving and inspiring Slovene culture only in the wider, Slavic context. He stated this opinion very clearly in a letter to Stanko Vraz, when he answered the latter's question "How and on what will the Slavic peoples have to agree?" (Žabnice, 22. 11. 1848):

In my opinion it is absolutely necessary that all the Slavs of our empire adhere to two rules:

- 1. There is but one Slavic nation in our empire; we must never confront the government and the other nations of our country divided by peoples – that would mean our ruin,*
- 2. The Slavic peoples in Austria are: 1. Slovenes, 2. Croats, 3. Serbs, 4. Czechs, 5. Moravians, 6. Slovaks, 7. Poles, 8. Ruthenians - no more, no less – All these people are equal and have the same rights.*

This is why Majar sought so long for options and among others devoted himself to a new Slavic language, which could be used to communicate by Slavic intellectuals.

Majar – national activist, publicist, ethnographer and grammarian

Matija Majar's work is very important to Slovene ethnology because it expressed the issues of the Slovene language and culture from its fringe areas. In his time, Majar was considered a collector, who was familiar with and observed the rules of recording from the first half of the 19th century. Based on Kollár's idea of "Slavic mutuality", he created and participated in a network of close connections between Slovenes, Croats, Serbs, Czechs, Slovaks, and Russians. To Majar, the greatest success that resulted from his participation in the network was the Slavic Exhibition in Moscow in 1867. Because he lived at the Slovene language border, he was particularly sensitive to the strong Germanisation influences and therefore sought Slavic unity, but he simultaneously objected to the dominant role of the Russian language in the Slavic territory. He acknowledged the different nature of every little nation (including the Slovene) and therefore explored a Slavic "Esperanto". He imagined the nation as a living, harmonious organism of intellectuals, researching the life of the ordinary people, who perpetuate that life, proving its roots and age.

Matija Majar perceived all his intentions, his pastoral, national awakening, collection, and research activities in the sense and function of the slogan "All for the benefit and happiness of the own people". Among other activities, he saw ethnography, too, as a means to prove that Slovene culture and Slovene folk culture were indispensable values.

Majar's publishing activities concluded with the paper *Slavjan*, which he published on his own account while he was increasing problems with his sight. He was active in two reference networks, which I would paradigmatically denote as the Illyrian Movement and "Slavic Mutuality". The death of Stanko Vraz, who was the main protagonist of the Illyrian Movement in Slovenia, the first of these two networks largely disintegrated, Majar

then started to explore the options for Slavic mutuality and for his own publishing activities as well as scientific affirmation in Russian professional, scientific circles.⁸

19th-century researchers usually encountered difficulties because of the basic ambivalence of their aspirations. They researched the culture of their own people amidst a host of awakening nations, because they also wanted to affirm themselves as part of their people. They sought for a positive (self-)image in folk culture and largely found it, but they also found the opposite as they encountered the gap and frequent misapprehensions between civilised, educated people and uneducated, “plain” or “ordinary” folk. His wished the latter to become civilised while preserving their “plain” nature”. This ambivalence is typical of Majar, too, and on his travels across western Slovenia he wrote:

Wherever I would meet one of these simple people, he would greet me heartily. And when I felt like it, I would exchange a few words with him and then take to the road again, but he would keep standing there, watching after me amiably and shouting good wishes until I would disappear from his sight: "May God give bring you happiness! May God give you health! May God protect you wherever you go!" – Good people! May God give happiness and progress to you! May God protect you on your way when you set out on the road to education! May God clear your eyes so that you will see the right path and not slip on it! May God inspire you with the spirit of His wisdom so that you will make the right decisions, that will you not waste your own gold on the gilded things of foreigners, blinded by their outer shine!...And now I say goodbye and may God help you! [Majar 1847b: 36–37]

The framework of his time and environment, as well as his personal decision in favour of other priorities, did not allow him to carry out ethnographical and scientific work to the same extent as Stanko Vraz, Izmail Sreznjevski, and others. He chose different fields of activity; in the course of four decades, he was particularly successful in the national awakening movement with his idea of and engagement for a United Slovenia. The Slovenes will always consider that his greatest achievement.

Majar and the Slavic Exhibition

If we attempt an evaluation of his ethnographical work. we must consider Speranski's opinion that Majar was something between a collector and researcher, but at the same time reject the idea that Majar's work belonged to the methodics of the 18th century. In his collection work Majar indeed adhered to the findings of the early 19th century, introduced in Slovenia by Urban Jarnik and Stanko Vraz. That some of his concepts were more refined than those of other ethnographers is evident from his contribution to the Slavic Exhibition in 1867. It is true that in the concept of his presentation of the Slovene/Zilja

8 He sent his collection of folk songs, which were part of Vraz's legacy and were to be published by Slovenska matica, to Moscow (see SBL II: 16).

Valley folk culture he reconstructed the costumes, as did others, in order to emphasise their importance and particularities; but on the other hand, he diverged from other researchers by his reconstruction of the ritual practice's image in which the costumes are an important factor. Where other nations presented individual costumes, Majar strove to show their function, because he reconstructed the image of a ritual practice – a Zilja wedding, in which the costumes are an important and active factor demarcating national identity.

At the exhibition in Sankt Petersburg in November 2007, two original concepts from the 1867 exhibition were presented. The Russian concept included in the exhibition all the major peoples of Russia and thus followed the statecraft, enlightenment concept of ethnography, which dictates that all the layers of the population should be registered and presented. This emphasis was further enhanced, contextualised by the relief of the peoples of the Soviet Union in the marble hall of the Ethnographic Museum in Sankt Petersburg, which dates from the 1920s. With the other Slavic nations, the 2007 exhibition emphasised the national representative aspect of the exhibits they had sent; these nations had largely lived in political systems (e.g. in the Austro-Hungarian monarchy or the Ottoman Empire) where the representatives of the Slavic cultures sought social and national recognition. Considering this aspect, the effort of these ethnographers focused especially on ethnic and national emphases; many costumes were reconstructed or purpose-made for the needs of the great Slavic Exhibition in Moscow. Some emphases by Russian ethnographers (Speranski) show little understanding of the special role ethnographers had elsewhere. We can describe this need for differentiation not only as a national constitutive element, but as a constitutive element of any identity or culture. The wish for many-sided affiliations was simultaneously a wish for finer distinctions, borders, which constituted the collective and individual affiliation. The path to real intercultural dialogue can open up only then when the autonomous worlds of cultures and identities are established and sovereign.

Literatura / Literature:

- Berger, P., Luckmann, T. 1988: *Družbena konstrukcija realnosti*. Ljubljana.
- Bockhorn, O. 1994: "Volkskundliche Quellströme" in Wien: Anthro- und Philologie, Ethno- und Geographie. *Jacobeit idr. (ur.) Völkische Wissenschaft*: 417–424.
- Burke, P. 1981: *Helden, Schurken und Narren. Europäische Volkskultur in der fruehen Neuzeit*. München.
- Cvirn, J. 2001: Der Alpan-Adria-Raum 1750 bis 1815. A. Moritsch (ur.), *Alpen-Adria. Zur Geschichte einer Region*. Klagenfurt/Celovec-Ljubljana/Laibach-Wien/Dunaj: 293-318.
- Čurkina, I. V. 1974: *Matija Majar - Ziljski*, Razprave SAZU VIII/2. Ljubljana: 75–193.
- Fikfak, J. 1984: Iz etnološkega in folklorističnega dela Jakoba Volčiča, objavljenega v Novicah 1851–1881. *Etnološka tribina 13–14/6–7*, Zagreb: 97–105.
- Fikfak, J. (ur.) 1988: *Jakob Volčič in njegovo delo. Zbornik prispevkov in gradiva = Jakob Volčič i njegovo djelo, Zbornik priloga i grade*. Pazin in Ljubljana.
- Fikfak, J. 1999: *Ljudstvo mora spoznati sebe. Podobe narodopisja v drugi pol. 19. stoletja*. Ljubljana.
- Fikfak, J. 2004: Narodopisni pogledi Matije Majarja. *Matija Majar Ziljski v česko-slovenskem kontekstu/Matija Majar Ziljski v česko-slovinském kontextu*. Praha: 62–79.
- Ginzburg, C. 1988: *Spurensicherungen. Über verborgene Geschichte, Kunst und soziales Gedächtnis*. München.
- Grafenauer, Ivan. 1925–1932: Korytko Emil. I. *Cankar in F. K. Lukman (ur.) Slovenski biografski leksikon*, Ljubljana: 521–523.
- Jacobeit, W., H. Lixfeld in O. Bockhorn (ur.) 1994: *Völkische Wissenschaft*. Wien.
- Jagić, V. 1876: Bibliographische Uebersicht der Erscheinungen auf dem Gebiete der slavischen Philologie und Alterthumskunde seit dem Jahre 1870. *Archiv fuer slavische Philologie 1*, Berlin.
- Janežič, A. 1851: Kako se morajo zapisovati narodne pesni. *Slovenska bčela 2/1*, Celovec: 126.
- Köstlin, K. 1991: Der Alltag und das ethnographische Präsens. *Ethnologia Europaea 1*: 71–86.
- Kotnik, F. 1944: Pregled slovenskega narodopisja. R. Ložar (ur.), *Narodopisje Slovencev 1*, Ljubljana: 21–52.
- Korytko, E. 1839–1844: *Slovenske pesmi* krajskiga naróda. Ljubljana. [zv. 1. – 1839; 2. – 1840; 3. – 1841; 4. – 1841; 5. - 1844.]
- Krek, G. 1873: Nekoliko opazek o izdaji slovenskih narodnih pesni. *Slovenski narod IV. Listki*, Ljubljana: 96–140.
- Krek, G. 1887: *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte*. Wien.
- Kuret, N. 1979: Slovensko narodopisno gradivo v zamejskih zbirkah. *Slovenski etnograf 30*, Ljubljana: 37–55.
- Kuret, N. 1985: *Slovensko Štajersko pred marčno revolucijo 1848. Topografski podatki po odgovorih na vprašalnice nadvojvode Janeza (1818) in Georga Göttha (1842)*, 1. snopič. Gradivo za narodopisje Slovencev, Prvi del. Ljubljana.
- Linhart, A. T. 1981: *Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije*. Ljubljana. (Prevod: Versuch einer Geschichte von Krain und übrigen Ländern der südlichen Slaven Oesterreichs, 1788, 1791).
- Majar, M. 1844: Nekaj od Slovincov. Iz Koroškiga. *Novice 2*, Ljubljana: 136, 138–139, 151–152, 155–156, 159, 172, 175–176.
- Majar, M. 1845: Slovenske besede. *Novice 3*, Ljubljana: 155–156, 159–160, 163, 170–171, 175, 178–179, 183, 186.
- Majar, M. 1846: *Pesmarica cerkevna, ali svete pesme, ki jih pojo ilirski Slovenci na Štajerskim, Kranjskim, Koroškim, Goriškim in Benatskim in nektere molitvice, litanije in svet križoven pot, zbral in na svet izdal Matia Majer, kaplan pri stolni cerkvi v Celovcu*. Celovec.
- Majar, M. 1847a: Vile i šta od njih znade narod slovenski u Koroškoj. *Kolo IV*, Zagreb: 9–18.
- Majar, M. 1847b: Putovanje po Goričkom, Mletačkom i Tarštjanskom. *Kolo VI*, Zagreb: 20–37.
- Majar, M. 1848: Slava Bogu na višavah. *Novice 6*, Ljubljana: 50.
- Majar, M. 1850: Narodove pesni. *Slovenska bčela 1*, Ljubljana: 89–93.
- Majar, M. 1851: Slovenski običaji. *Slovenska bčela 2/1*, Celovec: 10–12, 27–28, 42–44, 58–60, 74–76, 90–92, 105–107, 121–122, 183–187.
- Majar, M. 1858: Slovenska gospoda. *Novice 16*, Ljubljana: 194–197.

- Majar, M. 1865: Visoki raji. *Novice* 23, Ljubljana: 135–136.
- Moritsch, A. (Izd.) 1995: Matija Majar Ziljski. Zgodovina brez meja 2. Klagenfurt/Celovec_Ljubljana/Laibach-Wien/Dunaj.
- Moritsch, A. 2001: Dem Nationalstaat entgegen (1848-1914). *A. Moritsch (ur.), Alpen-Adria. Zur Geschichte einer Region*. Klagenfurt/Celovec-Ljubljana/Laibach-Wien/Dunaj: 339-406.
- Novak, V. 1972: Emila Korytka nemški članki o slovenskem ljudskem izročilu. *Traditiones* 1, Ljubljana: 27–52.
- Novak, V. 1986: *Raziskovalci slovenskega življenja*. Ljubljana.
- Pastrnek, F. 1892: Bibliographische Uebersicht ueber die slavische Philologie 1876–1891. Verfasst von Dr. Fr. Pastrnek. Zugleich Generalregister zu Archiv Band I–XIII. Berlin, Weidmannsche Buchhandlung, 1892. Archiv fuer slavische Philologie, Supplement–Band. Puff, R. G. 1999: *Maribor : njegova okolica, prebivalci in zgodovina*. Documenta et studia historiae recentioris 13. Maribor. (Prevod dela: Marburg in Steiermark, seine Umgebung, Bewohner und Geschichte).
- Speranski, M. N. 1931: K istorii slavjanskoj etnografii. *Izvestija Akademii nauk SSSR, Otdelenie obščestvenih nauk*, 985–1000.
- Štrekelj, K. 1887: Prošnja za narodno blago. *Ljubljanski zvon* 7, Ljubljana: 629–632.
- Vraz, S. 1839: *Narodne pesni ilirske, koje se pevaju po Štajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i zapadnoj strani Ugarske*. Skupio i na svet izdao Stanko Vraz. Razdelak I. Zagreb.

TAMM H. K. 12

MILLED 119
20837/14

Etnografie en Matija Majar

In 1867, het jaar van de invoering van de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie, die slechts voor een verslechtering zorgde van de gespannen verhoudingen tussen de verschillende landen onder de Habsburgse kroon, kwamen alle belangrijke vertegenwoordigers van de Slavische staten in Moskou bijeen. Op de grote Slavische expositie werden de meest uitgesproken etnografische kenmerken van de Slavische volksculturen getoond. Onder de tentoongestelde stukken trok een bruiloftsgroep uit het land van Zilja bijzonder veel aandacht. Het was een bijdrage van Matija Majar, een pastoor uit een regio die grensde aan het Sloveense taalgebied.

In de eerste helft van de 19^e eeuw tekenden zich in de etnografie twee standpunten af over wat anders is, wat uitheems is. Het eerste, dat van de Verlichting, werd gewettigd door de staat in haar ambitie om het grondbezit, de goederen, de verschillende culturen en lagen van de bevolking te registreren. In dit eerste kader - dat van de wetenschappen en de staat (politicologie, recht) - produceerde Göth het overzicht van aartshertog Janez (Jan), waarin de elementen van de lokale identiteit werden opgetekend. In het andere kader - het romantische - wendden onderzoekers zich, in hun ambitie om bewijzen te vinden voor de historische grondslag van hun eigen natie binnen de Europese familie, tot het volkse, dat zij verheerlijkten. Op basis van de kennis van Herder, de gebroeders Grimm, Kollár en andere Slavische denkers, vonden zij elementen in de volkscultuur die de Duitse of Slavische nationaliteit bepaalden - met dit specifieke standpunt, dat bij de overgang van de 18^e naar de 19^e overheerste, werd het lidmaatschap van een nationale groep als een basisgegeven ontdekt.

Stanko Vraz heeft een grote bijdrage geleverd aan de vorming van het begrip van het volkse, want door middel van zijn teksten, gedichten etc., schreef hij de verzamelaars de schrijfmethoden voor, waarbij hij hun aandacht richtte op bepaalde soorten poëzie of andere culturele elementen.

Bij het verzamelen van materiaal voor Vraz, concentreerde Matija Majar zich vooral op de grensgebieden van de taal, van Koroška/Karinthië tot Benečija/Venetiaans Slovenië. Hij liet elementen van hun volksculturen zien (mythologie, de zeden en gewoonten) en stelde regels vast voor de schrijfwijze. Voor de expositie in Moskou leverde hij een gedetailleerde beschrijving van bruiloften in het land van Zilja/Gail (tegenwoordig in Oostenrijk). Tegelijkertijd wekten zijn instructieve artikelen in het programma het nationale bewustzijn op. Aangezien Majar op de taalgrens leefde, was hij gevoeliger voor de invloeden van de verduitsing. Hij onderzocht Slavische stijlfiguren en onderzocht tegelijkertijd de mogelijkheden voor een 'Slavisch Esperanto'. Hij was actief lid van twee netwerken: de illyrische beweging en het 'panslavisme'. Na de dood van Vraz, drager van de illyrische beweging, begon Majar de mogelijkheden voor het panslavisme en voor de bevestiging daarvan in Russische kringen te onderzoeken. Het grootste succes was zijn deelname in 1867 in Moskou, waar bleek dat zijn denkbeeld verder vervolmaakt was dan bij de andere etnologen. Net als de anderen reconstrueerde hij de klederdrachten om de Sloveense cultuur van het land van Zilja te laten zien om het belang en de bijzondere kenmerken ervan uit

te laten komen; tegelijkertijd demonstreerde hij de functie ervan met de reconstructie van een ritueel gebruik – de bruiloft van het land van Zilja, waarop de klederdrachten een onderscheidend en actief element van de nationale identiteit vormen.

Matija Majar deed al zijn werk als priester, voorvechter van de nationale identiteit en verzamelaar onder het motto: “Alles voor het nut en het geluk van mijn volk”. Hij beschouwde de etnologie als middel om te bewijzen dat de Sloveense identiteit en de volkscultuur van onschatbare waarde zijn.

Ethnographie et Matija Majar

En 1867, l'année de l'institution de la double monarchie austro-hongroise, qui ne fit qu'aggraver les rapports déjà tendus entre les différentes nations sous la couronne des Habsbourg, des représentants importants des nations slaves se rencontrèrent à Moscou. Cette rencontre s'accompagnait d'une grande exposition présentant les aspects les plus typiques des folklores slaves. Parmi les pièces exposées, un ensemble présentant les noces traditionnelles de la vallée de Zilja, eut un grand succès. C'était l'œuvre de Matija Majar, un curé originaire d'une région limitrophe du territoire linguistique slovène.

Dans la première moitié du XIXème siècle, deux façons de voir, deux approches différentes apparurent en ethnographie. La première, rationaliste, s'inspirant du siècle des Lumières, était approuvée par l'état : des projets comme la Topographie de G. Göth (ou : Enquête de l'archiduc Johann) où l'on notait, entre autres choses, des éléments de l'identité locale, répondaient au besoin du gouvernement d'enregistrer le cadastre, les biens, les différentes cultures et couches de la population. La deuxième approche était plutôt romantique : les chercheurs voulant prouver l'historicité de leur propre nation parmi les nations d'Europe, s'appuyaient sur des traditions folkloriques, devenues alors presque religieuses. Sur la base des connaissances des allemands, comme Herder et les frères Grimm, ou bien de Kollár et d'autres penseurs slaves, il était possible d'identifier dans la culture populaire des éléments typiquement nationaux, germaniques ou slaves. C'est d'après cette approche particulière, prédominante vers la fin du XVIIIème et au début du XIXème siècle, que l'appartenance nationale est devenue une notion de base.

Stanko Vraz contribua grandement au développement de la recherche du génie populaire : dans ses textes, lettres, etc., il suggérait aux collectionneurs comment noter ce qu'ils découvraient ; il attirait leur attention sur certains types de poésies ou autres éléments culturels. Quand il collaborait avec Vraz, Matija Majar se concentrait surtout, en tant que collectionneur, sur les régions limitrophes de la langue slovène : de Koroška/Carinthie à Benečija/Slovénie Vénitienne. Il étudiait et présentait des éléments folkloriques (mythologie, les us et coutumes) de ces régions. Il fixa les règles pour noter le travail de recherche ethnographique. Sa contribution à l'exposition de Moscou consistait en une présentation détaillée des noces du pays de Zilja/Gail (actuellement en Autriche). Ses articles avec commentaires sur les doctrines politiques et culturelles de son époque promouvaient l'identité nationale.

Comme Majar vivait sur la frontière linguistique, il était d'autant plus sensible aux influences de la germanisation. Il cherchait des styles d'expression slaves et en même temps méditait sur les possibilités d'un 'espéranto slave'. Il prenait une part active à deux mouvements : le mouvement illyrien et le panslavisme. Après la mort de Vraz – le porteur du mouvement illyrien, Majar se tourna vers les possibilités d'une 'mutualité slave' – le panslavisme, cherchant une affirmation en Russie. Son plus grand succès fut sa participation à l'exposition de Moscou en 1867, où son concept perfectionné l'emporta sur les projets des autres ethnologues. Il présenta la culture slovène du peuple de Zilja en exposant des costumes traditionnels restaurés pour mettre en relief leur importance et leurs particularités. C'est ce que faisaient aussi les autres ethnologues pour leurs pays respectifs, mais Majar alla encore plus loin : il mit les costumes dans un cadre où ces costumes traditionnels présentaient un élément distinctif et actif de l'identité nationale. Pour cela, il mit en scène une pratique rituelle – les noces dans le pays de Zilja.

Matija Majar soumit tout son travail, en tant que prêtre, ardent défenseur de l'identité nationale et collectionneur, à la devise : « Tout pour le profit et le bonheur de mon peuple ». Il considérait l'ethnologie comme le meilleur moyen de prouver que l'identité et la culture populaire slovène étaient des valeurs inestimables.

Pas z vezenino iz tulcev pičjih peres / Ziljska dolina / sreda 19. stoletja / Slovenski etnografski muzej,
inv. št. 6840.

Med oblačenjem in kostumiranjem

O ljudskih nošah in nacionalnih kostumih na Slovenskem

Janja Žagar

Izrazi kot so *noša*, *obleka*, *oblačila*, *oblačilni videz* pomenijo eno in isto; teoretično njihova uporaba za opisovanje podobe katerihkoli družbeno, zgodovinsko ali geografsko določenih skupin ni sporna. A zaradi nekaterih v praksi ustaljenih besednih zvez izraz *noša* pogosteje vežemo na večinsko, kmečko prebivalstvo predindustrijske dobe (*kmečka noša*, *ljudska noša*); za druge družbene in historične danosti uporabljamo druge izraze (npr. plemiški, meščanski, delavski *oblačilni videz*...; delovna, praznja, poročna *obleka* ali *oblačila*...). Manjšo terminološko zagato lahko ustvari uporaba izraza (*slovenska*) *narodna noša*, ki je v resnici priložnostna preobleka (kostum) za izražanje narodne in nacionalne identitete. Da bi omenjeni kostum razmejili od ljudskih noš, mu v stroki dodajamo predpono *tako imenovana (t. i.) narodna noša*, lahko tudi *nacionalni kostum*. Oblačila, prirejena za gledališke, filmske, karnevalske, odrske in s tem tudi folklorne nastope, poimenujemo *kostumi*, kajti njihov namen je delovati prepričljivo na igralce in gledalce, kadar nastop vključuje poustvarjanje določenih zgodovinskih, družbenih, krajevnih... razmer.

V okviru narodno-prebudniškega gibanja zadnjih nekaj desetletij 19. stol., v katerem se je slovenstvo ozavestilo v narod, se je oblikovala t. i. narodna noša kot simbolni izraz gibanja in narodne zavesti. Oblikovne zglede je poiskala v slovenskih ljudskih nošah 1. pol. 19. stol., ker je bilo kmečko prebivalstvo (v nasprotju s plemiči in meščani) v celoti slovensko. Na današnjem slovenskem ozemlju so bile ljudske noše raznovrstne; glede na kroj ločimo tri osnovne tipe ljudskih noš: alpskega (v osrednjem, zahodnem, severnem in deloma vzhodnem delu), panonskega (v severovzhodnem, jugovzhodnem in južnem delu) in primorskega oz. mediteranskega (v jugozahodnem in deloma južnem delu). Razlike med njimi so nastale zaradi različnih gravitacij in vplivov; njihove značilnosti jih povezujejo s sočasnimi ljudskimi nošami sosednjih dežel.

Alpski tip ljudske noše je bil razširjen na Gorenjskem, delu Koroške (Zilja, Rož, Podjuna, Kanalska in Mežiška dolina), na Notranjskem, Dolenjskem (do Kostanjevice), na Slovenskem Štajerskem (razen v vzhodnem delu), na Primorskem (razen v Slovenski Istri in v SV okolici Trsta). Enakemu tipu lahko sledimo tudi v Beneški Sloveniji in Rezijo v Italiji. Oblikovno je bila noša alpskega tipa najbližja sočasnim srednjeevropskim kmečkim nošam. Zaradi lege, gospodarske ravni in prometnih povezav je bil to najrazvitejši oblačilni tip, katerega so najhitreje zajeli meščanski

vplivi in modne spremembe. Moška noša alpskega tipa je krojno precej enotna. Sestavljajo jo podkolenske hlače iz sukna, barvanega platna ali irha (*irhovke*), platnena srajca z globokim prsnim razporkom in telovnik (*lajbč*) kot obvezen kos delovne in praznje oprave. Ženska noša alpskega tipa pozna precej notranjih različic, vidnih predvsem v krojih srajc, v dolžini in gubanju kril in v obliki pokrival. Osnovno sestavo pomeni bela platnena srajca (*ošpetelj, rokavci*), večinoma do gležnjev segajoče krilo z brezrokavnim životcem (*krilo z modrcem*) in predpasnik.

Primorski ali mediteranski tip je bil prisoten v Slovenski Istri, Brkinih in nekaterih vaseh v okolici Trsta (Škedenj, Mačkolje, Dolina, Boljunec, Boršt). Posebnosti so vidne predvsem v ženski noši, ki jo označuje netajlrano srajčno oblačilo. Takšen kroj tunike z rokavi ima precej starinskih (srednjeveških) potez in je vezan na ves Mediteran. Prek te srajce so nadele ženske še po dvoje dolgih brezrokavnih oblačil (*kamižotov*), prerezanih spredaj po vsej dolžini. Moška noša mediteranskega tipa je krojno zelo blizu alpski, le da so dokolenske hlače precej širše krojene. Istrani in Kraševci so pozimi oblačili tudi bele suknene dolge in priležno krojene hlače s temnimi našitimi okrasnimi vrvicami.

Panonski tip ljudske noše so nosili v Beli krajini, na jugovzhodnem Dolenjskem (do Kostanjevice), na vzhodnem Štajerskem in v Prekmurju. Tako v moški kot ženski noši se od ostalih dveh oblačilnih tipov bistveno razlikuje. Zaradi barve platna, ki je bilo do 70. let poglaviti material m. in ž. oblačil, imenujemo ta tip "bela noša". V materialu in kroju je najbližja oblačilom sosednjih narodov, zlasti Madžarom in Zagorskim Hrvatom, a tudi Čehom, Slovakom in južnim Poljakom. Panonski oblačilni tip nima prav mnogo notranjih različic. Moška noša je sestavljena iz dolge platnene srajce (*robača*), telovnika (*lajbec, pruslek*) in dolgih širokih platnenih hlač (*gače, bregese*), pozimi tudi dolgih priležnih hlač iz belega sukna. Ženska noša je dvodelno krojena: platneni rokavci (*opleče, rokavci*) so krojeni daljše kot v alpskem oblačilnem tipu in so jih zatikale za pas nagubanega platnenega krila (*robača, janka*).

Osnovne tipe ljudskih noš so dopolnjevale nekatere območne posebnosti in vmesne (mešane) oblike, še bolj pa seveda funkcionalne različice ter različice, ki so jih narekovele starostne, stanovske, premoženjske, poklicne pripadnosti ljudi. Po sredini 19. stol. so se regionalne različice ljudskih noš zaradi velikih družbenih in gospodarskih sprememb, tehnološkega razvoja in prometnih povezav postopoma izgubile in se umaknile drugačni, pod vplivom mest poenoteni oblačilni modi, ki se je nato spreminjala približno na enak način kot v celotnem evropskem prostoru.

V začetnih fazah razvoja (v zadnji tretjini 19. in v zač. 20. stol.) se je t. i. slovenska narodna noša zgledovala le po najbogatejši gorenjski različici alpskega tipa; ta je bila krojno najbližja nošam srednjeevropskih dežel. Pri tem je prišlo do oblikovnih stilizacij, bogatenja uporabljenih materialov, barv in bleščečih dodatkov ter do bolj ali manj samodej-

nega uniformiranja; takšne uniformiranosti v vsakdanjih oblačilnih razmerah nikoli ni bilo, razen kadar je šlo za predpisane poklicne, društvene idr. uniforme. S tako tvorjenim kostumom so bile obeležene narodno-prebudniške manifestacije, slavlja ob sprejemih pomembnih ljudi in pomembnih dogodkih, procesije ipd.

V 20. stol., še posebej med 1. in 2. sv. v., so se alpski (gorenjski) različici t. i. narodne noše pridružile tudi druge. V priložnostni rabi (kot preobleke pevskih zborov, folklornih skupin, gledaliških predstav, pa tudi kot kostum za procesije, meddržavne sprejeme, proslave, nekatere praznike ipd.) in postopoma tudi v splošni zavesti ljudi so dobile pomen t. i. narodnih noš tudi »belokranjske«, »primorske«, »koroške« idr. noše. Vsaka od njih se je zgledovala po regionalnih različicah ljudskih noš iz 1. pol. 19. stol., a obenem doživljala isti proces oblikovnih in pomenskih stilizacij. Po 2. sv. v. so se t. i. narodne noše dopolnjevale še z ožje lokalnimi različicami.

Kot spremljevalke folkloriziranih poustvarjalnih in turističnih prireditvev t. i. narodne noše še danes sooblikujejo zavest lokalne pripadnosti, na državnih in meddržavnih prireditvah pa igrajo simbolno vlogo narodne in nacionalne pripadnosti. Posebno močan identifikacijski pomen so imele in imajo še danes t. i. slovenske narodne noše - v osnovni gorenjski ali v lokalno oblikovanih različicah - za Slovence, ki živijo na slovenskem etničnem ozemlju zunaj matične države (Avstrija in Italija) ter med slovenskimi izseljenci v diaspori.

Belt embroidered with wickers made of bird's feathers / Zilja Valley / mid 19th century / Slovene Ethnographic Museum, inv. no. 6840.

Between Dressing And Costuming

Slovene Folk Dresses And National Costumes

Janja Žagar

Terms like *dress*, *clothes*, and *dressing style* mean the same thing; in theory, their use to describe the appearance of any socially, historically, or geographically determined group is beyond dispute. Due to some established phrases used in practice, the term *folk dress*, sometimes even *folk costume* usually refers to the majority, peasant population of the pre-industrial era; for other social and historical circumstances, however, we prefer the use of other terms (e.g. aristocratic, bourgeois, workers' *dressing style*; working, festive, wedding *dress* or *clothes*). A minor terminological problem may be caused by the use of the term (*Slovene*) *national costume*: in reality, this is an occasional modified outfit, worn to express ethnic and national identity. To distinguish this national costume from the real folk dresses, we sometimes add the word "so-called" in professional use (*so-called national costume*). The clothes worn in theatre, film, and carnival performances, and in stage and other folklore events, are called *costumes*, because their intention is to create a credible ambience to both the actors and audience when historical, social, local, or other conditions are recreated.

As part of the movement of national awakening in the last decades of the 19th century, when the Slovenes became aware of their nationhood, the national costume became a symbolic expression of the movement and national awareness. Models for it were sought for in the Slovene folk dresses of the first half of the 19th century, because (unlike the aristocracy and bourgeoisie) the peasant population was entirely Slovene. A variety of folk dresses existed in the present Slovene territory and based on their cut, three basic types of folk dresses are distinguished: the *Alpine* type (in Central Slovenia and in the western, northern and partly eastern areas), the *Pannonian* type (in the northeastern, southeastern and southern areas), and the *Primorska* or *Mediterranean* type (in the southwestern and partly southern areas). The differences between them resulted from diverse tendencies and influences; their characteristics associate them with the contemporary folk dresses of the neighbouring countries.

The folk dress of the **Alpine type** was common in Gorenjska, part of Carinthia (Gailtal, Rosental, Jauntal, Val Canale, and the Mežica valley) Notranjska, Dolenjska (up to Kostanjevica), Slovene Styria (except in its eastern part), in Primorska (except in Slovene Istria and part of the Trieste's environs). The same type is found in Venetian Slovenia and Resia in Italy. These dresses are closest to the contempo-

rary Central-European peasant dresses. The men's dress of the Alpine type is quite uniform and is characterized by the knee-length trousers, made of (thick woollen) cloth, dyed linen or leather shorts (*irhovke*). The women's dress shows quite a lot of internal varieties, that are above all obvious in the cut of the shirts, the length and pleats of the skirts and in the form of the headgear. The basic dress consisted of a white linen blouse (*ošpetelj, rokavci*) and a sleeveless skirt with the bodice sewn to it (*krilo z modrcem*). The skirt was ankle-length (except with the women from Gailtal and Resia, where it was knee-length).

The **Primorska (Coastland) or Mediterranean type** was common in Slovene Istria, Brkini and some villages around Trieste. Here, particular items appear above all in the women's dresses, which are marked by a straight, shirt-like dress. The cut of this sleeved "tunic" has quite a lot of antique (medieval) features and is known all over the Mediterranean. The men's dress of the Mediterranean type is very close to the Alpine type, only the knee-length trousers are wider. The people of Istria and the Karst also wore white, long tight-fitting trousers made of (thick woollen) cloth and ornamented with dark strings. A woman's dress consisted of a long straight linen undershirt with wide long sleeves. Over this undershirt women wore two long sleeveless dresses (*camisoles*), cut in the front.

The **Pannonian type** of folk dress was worn in Bela krajina, the south-east of Dolenjska, east Styria and Prekmurje. Both men's and women's dresses differ substantially from the other two types. Because of the colour of the linen, which was the principal material used for both men's and women's dresses until the 1970s, the type is called the "white dress". In terms of material as well as cut they were closest to the dresses of the neighbouring peoples, especially the Hungarians and Zagorje Croats, but also the Czechs, Slovaks and southern Poles. There is not much variety within the Pannonian dressing type. The men's dress consisted of a long linen shirt (*robača*) and long and wide linen trousers (*gače, bregeše*), in winter tight-fitting white trousers of thick woollen cloth. The woman's dress was a two-piece dress: the linen blouse (*opleče, rokavci*) was longer than in the Alpine type and was stuck behind the belt of a linen skirt with tiny pleats (*robača, janka*).

These basic types of folk dresses were complemented by regional particularities and intermediate (mixed) forms and, of course, by functional variants and variants dictated by people's affiliation in terms of age, class, financial circumstances, or occupation. After the mid 19th century, the regional varieties of folk dresses gradually disappeared due to the great social and economic changes, technological development and traffic connections; they were replaced by a different fashion that was influenced by the towns and later continued to change roughly in the same way as elsewhere in Europe.

In the initial phases of this development (in the last third of the 19th and early 20th centuries), the Slovene national costume was inspired only by the richest Gorenjska variant

of the Alpine type; by its cut this type was closest to the dresses of the Central European countries. This led to stylized forms, embellishment of materials, colours and bright accessories, and to a more or less routine uniformity; in everyday dressing circumstances such uniformity had never existed, except in the prescribed uniforms of some occupations, societies, etc. Such uniform costumes were then used to mark national awakening manifestations, celebrations when welcoming important people, and at major events, in processions and the like. In the 20th century, and in particular between the two world wars, this Alpine (Gorenjska) variant of the national costume was joined by other costumes.

For occasional use (as dresses worn by choirs, folklore groups, in theatre performances, and also as costumes in processions, at international receptions, celebrations, some holidays and the like), as well as gradually also in people's general awareness, the "status" of national costume was also awarded to the Bela krajina, Primorska, Koroška, and other costumes. Each of them was modelled after regional variants of the folk costumes of the first half of the 19th century, but they all went through the same process of stylized forms and meanings. After the Second World War, these national costumes were complemented with narrower local variants.

Worn at folklorised and tourist events, the national costumes contribute even nowadays to the awareness of local affiliation, while they play a symbolic role signifying ethnic and national affiliation at national and international events. The Slovene national costumes - its basic Gorenjska variant or local variants - continues to have a particularly strong identification function with the Slovenes living in the Slovene ethnic territory beyond the country's borders (in Austria and Italy), and in the Slovene diaspora.

Literatura / Literature:

- Baš, A. 1970: *Noša na Slovenskem v poznem srednjem veku in 16. stoletju*, Ljubljana : Mladinska knjiga.
- Baš, A. 1987: *Oblačilna kultura na Slovenskem v Prešernovem času*, Ljubljana : Državna založba Slovenije.
- Baš, A. 1992: *Oblačilna kultura na Slovenskem v 17. in 18. stoletju*, Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Baš, A. (ur.) 2004: *Leksikon slovenske etnologije*, Ljubljana : Mladinska knjiga.
- Makarovič, M. 1971: *Slovenska kmečka noša v 19. in 20. stoletju*, Ljubljana : Centralni zavod za napredek gospodinjstva.
- Makarovič, M. 1991: Oblačilna kultura agrarnega prebivalstva v 19. stoletju, v: *Slovenski etnograf* 33 – 34, str. 247-300.
- Stopar, I. 1993: *Kranjske noše - Goldensteinove upodobitve*, Ljubljana : Arterika.
- Žagar, J. 2004: *Pokrivala : zbirka Slovenskega etnografskega muzeja*, Ljubljana : Slovenski etnografski muzej.

Alpski tip ljudskih noš. Kmeta iz okolice Smlednika na Gorenjskem. Po akvarelu F. K. Goldensteina (Carniolia 1844). / **The Alpine type of folk dress.** Peasants from Smlednik (Gorenjsko). After a watercolour by F. K. Goldenstein. (Carniolia 1844).

Primorski tip ljudskih noš. Kmeta iz okolice Prema na Krasu. Po akvarelu F. K. Goldensteina (Carniolia 1844). / The Primorska (Coastland) type of folk dress. Peasants from Prem (Kras). After a watercolour by F. K. Goldenstein. (Carniolia 1844).

Panonski tip ljudskih noš. Ženitovanjska skupina (starešina, nevesta in dekle) iz Poljanske doline ob Kolpi. Po akvarelu F. K. Goldensteina (Carniolia 1844). / *The Pannonian type of folk dress*. Peasants from Poljana valley (Bela krajina). After a watercolour by F. K. Goldenstein (Carniolia 1844).

Goldensteinove upodobitve ljudskih noš nam – skupaj z ostalimi slikovnimi in pisnimi viri - pomagajo tvoriti osnovno tipologijo ljudskih noš. Čeprav so nastali v času, ko so bile ljudske noše še del vsakdanjega življenja, ne nudijo resničnega vpogleda v stvarne razmere. Ne upodablajo namreč konkretnih oseb in konkretnega videza, ampak pomenijo posplošitve in umetnikovo interpretacijo; s tem podpirajo nekatere sočasne stereotipne predstave in soustvarjajo kasnejše. Če bi jih jemali “dobesedno”, bi že v temelju pristajali na uniformiranost oblik, ki jih v stvarnosti ni. A obseg razpoložljivih dokumentov za to obdobje je pač omejen. Šele navzkrižna primerjava z drugimi dokumenti daje umetni klasifikaciji pravo vrednost.

Combined with other pictorial and written sources, Goldenstein's representations of folk dresses help us to determine the basic typology of folk dresses. Although his watercolours date from a time when folk dresses were still worn in everyday life, they do not provide real insight into the actual conditions. They do not depict actual persons or an actual dressing style, but are rather generalised products of the artist's interpretation; they thus supported contemporary stereotype ideas and helped to create later ones. If we were to take them “literally”, we would basically agree to a uniformity of forms that never existed in reality. Nevertheless, the scope of available documents on this period is limited. Only cross comparisons with other documents can determine the real value of an artificial classification.

Kmečka družina iz Šmartna pri Litiji v praznjih oblekah, konec 19. stol. (Fototeka Slovenskega etnografskega muzeja). / Peasant family in their Sunday best, Šmartno near Litija, late 19th century (SEM Picture Library)

Spremembe v oblačilnem izgledu kmečkega prebivalstva so bile postopne: skozi uvajanje cenejših industrijskih tkanin z drugačno barvno in vzorčno podobo, nato s spremenjenimi (modnimi meščanskimi) kroji. Sprememb so bile najprej deležna prazna oblačila, vodilni pri uvajanju novitet pa so bili premožni, mlajši in tisti, ki so si zaslužek večali z (dopolnilnim) nekmečkim delom. Regionalne različice ljudskih noš so sredi 19. stoletja izginile, nadomestil jih pod vplivom mestne mode poenoten oblačilni videz. Poenotenje v krojnem smislu je za 2. pol. 19. stol. in zač. 20. stol. pomenilo dvodelno krojeno žensko oblačilo (dolgo široko krilo na pas in oprijet zgornji del z rokavi), barvite naglavne rute in široko nabrana spodnja krila. Moško obleko so sestavljale dolge hlače, suknjič, telovnik, srajca in klobuk. Številni ohranjeni pisni, slikovni in predmetni viri dokazujejo obilje individualnih oblikovnih različic omenjene »poenotene« mode.

The changes in the dressing style of the peasant population occurred gradually; through the introduction of cheaper industrial fabrics with different colours and patterns, later with modified (fashionable bourgeois) cuts. The first to change were the festive clothes and the leading role in the introduction of novelties was assumed by prosperous and young people, and by those who achieved a higher income through additional (non-agricultural) activities. The regional variants of folk costumes disappeared in the mid 19th century and were replaced by a rather uniform dressing style under the influence of the fashion in the towns. In matters of cut, the uniformity of the second half of the 19th and early 20th centuries meant that the women's dress consisted of two pieces (a long and wide girdle skirt and a tight-fitting, sleeved upper part), a colourful headscarf, and a wide, gathered underskirt. The men's dress consisted of trousers, a jacket, waistcoat, shirt, and hat. Many written, pictorial and object sources prove that numerous individual varieties thrived within this "uniform" fashion.

Procesija t.i. narodnih noš v Ljubljani, 1908. (Fototeka Slovenskega etnografskega muzeja).
Procession of national costumes in Ljubljana, 1908. (SEM Picture Library).

Meščanska družina v t. i. narodnih nošah, Ljubljana, konec 20. let 20. stoletja. (Fototeka Slovenskega etnografskega muzeja). / A bourgeois family in national costumes, Ljubljana, late 1920s. (SEM Picture Library).

Lutki v gorenjski različici t. i. narodne noše, med 1. in 2. svetovno vojno. (Slovenski etnografski muzej). / Puppets dressed in the Gorenjska variant of the “national costume”, interwar period. (Slovene Ethnographic Museum).

Nekakšna pravila o tem, kaj je “pravilno” in “pristno”, so se oblikovala prav skozi rabo t. i. narodnih noš. Posamezni statusni in likovno vsečni elementi ljudskih noš so bili povzdignjeni v obvezno sestavino, čeprav so s stilizacijo doživljali tudi oblikovne spremembe (npr. zlata avba z vrhom, peča s “petelinom”, sklepanci s pentljami; pri moških nadkolenške irhaste hlače, ramenske rute, verižice za ure, jahalni škornji, pipe, marele itd), saj so bili nekateri preprosto vpeljani iz meščanskega oblačilnega nabora (nakit, čevlji s paščkom). Takšna pravila so utrjevala med svetovnjima vojnoma celo tekmovanja narodnih noš z ocenjevanjem “pristnosti”, enako tudi umetniška prizadevanja nekaterih takratnih sodobnikov (npr. Saše Šantla, Maksima Gasparija idr.).

Some rules on what is “appropriate” and “genuine” were adopted precisely through the use of the “national costumes”. Individual elements of folk costumes, appealing because of their status or design, were elevated to the status of compulsory elements, even though stylisation changed their design (e.g. the golden, topped bonnet, the peča – embroidered white headscarf – with a “cock”, sklepanci – metal belts – with bows; in men’s dress: leather shorts down to the knees, shoulder scarves, chain watches, riding boots, pipes, umbrellas, etc.); some were directly copied from the bourgeois dressing style (jewellery, shoes with a strap). In the interwar period, these rules were reinforced by competitions of “national costumes”, where juries assessed their “genuineness”, as well as by the artistic endeavours of contemporary painters (e.g. Saša Šantl, Maksim Gaspari, and others.).

Dekleta v lokalnih kostumih – udeleženke plesa pod vaško lipo, imenovanega “prvi rej”, Zahomec v Ziljski dolini (Koroška, Avstrija), 1951. (Fototeka Slovenskega etnografskega muzeja). / Girls in local costumes at a ball called “prvi rej (the first dance)” under the village linden tree, Zahomec in the Zilja Valley (Carinthia, Austria). (SEM Picture Library).

Ziljska ohcet: ženin in nevesta v poustvarjenem lokalnem kostumu, pred 2. svetovno vojno. (Fototeka Slovenskega etnografskega muzeja). / Zilja wedding: the bridegroom and bride in reconstructed local costumes, before WWII (SEM Picture Library).

Za vzdrževanje in krepitev narodne zavesti pri ljudeh, ki so jih administrativno določene državne meje ločile od matičnega naroda, so narodno-identitetni simboli izjemnega pomena; pomenijo namreč vidni izraz tistega, kar jih loči od večinskega prebivalstva, s katerim živijo v skupni državi. Poleg jezika imajo tako močno simbolno vlogo v delovanju slovenskih kulturnih, pevskih in plesnih društev v Italiji in v Avstriji tudi t. i. narodne noše, oblikovane po zgledu regionalnih oz. lokalnih ljudskih noš.

To maintain and strengthen the national consciousness of the Slovenes separated from the parent nation by politically determined state borders, symbols of national identity are of exceptional importance; they are indeed the visual expression of what separates them from the majority population with whom they share a common state. In addition to their Slovene language, “national costumes”, designed after regional or local folk costumes, have a strong symbolic role in the activities of Slovene cultural, choir and dance societies in Italy and Austria.

Folklorna skupina slovenskih izseljencev iz Avstralije, okoli 2000. (Fototeka Slovenskega etnografskega muzeja). / Slovene emigrant folk dance group from Australia, around 2000. (SEM Picture Library).

Podoben pomen kot pri zamejcih imajo t. i. narodne noše tudi pri predstavnikih slovenske diaspore po svetu. Folklorni odrski kostumi, ki se zgledujejo po različicah ljudskih noš ali pa kar po t. i. narodnih nošah, so mnogokrat simbolni nosilci zavesti o povezavi z domovino, obenem pa pomenijo simbol »drugáčnosti« ne le prvi generaciji, pač pa tudi naslednjim generacijam Slovencev po svetu.

The “national costumes” have a similar role as with the Slovene minorities across the borders with the representatives of the Slovene diaspora around the world. Folklore stage costumes, imitating variants of folk costumes or the “national costumes”, are often the symbolic carriers of people’s awareness of their ties with the homeland; they are also a symbol of “difference”, not only in the first generation, but also in the later generations of the Slovenes living around the world.

Tussen aankleden en uitdossen

Sloveneense folklorekledij en nationale kostuums

Begrippen zoals kostuum, kleren, kledij en kledingstijl betekenen hetzelfde. In theorie staat het gebruik hiervan om het voorkomen van een sociaal, historisch of geografisch bepaalde groep te typeren, niet ter discussie. Omwille van enkele ingeburgerde uitdrukkingen die in de alledaagse praktijk worden gebruikt, verwijst het begrip ‘kostuum’ meestal naar het grootste gedeelte van de bevolking, boeren uit het pre-industriële tijdperk (zoals in boerenkostuum, folklorekostuum en nauwelijks nationaal kostuum, waarbij het adjectief nationaal zo geïnterpreteerd wordt dat het naar de bevolking, de massa verwijst): voor andere sociale groepen en historische omstandigheden, echter, verkiezen we het gebruik van andere termen (vb. aristocratische, bourgeois-, arbeiderskledingstijl; werk-, feest-, huwelijkskleren). Een kleiner terminologisch probleem kan veroorzaakt worden door het gebruik van de term (Sloveense) nationaal kostuum: in werkelijkheid is dit een occasionele outfit (kostuum), gedragen om uitdrukking te geven aan etnische en nationale identiteit. Om dit ‘nationale kostuum’ van het echte nationale (in de betekenis folklore-) kostuum te onderscheiden, voegen we bij professioneel gebruik het woord ‘zogezegd’ toe; zogezegde nationale kostuums of gebruiken aanhalingstekens: “nationaal kostuum”. De kledij die in het theater, film en carnavalsopvoeringen, podium- en andere folklore-evenementen wordt gedragen, worden ook kostuum genoemd omdat het hun intentie is om een geloofwaardige sfeer te creëren voor zowel acteurs als publiek wanneer historische, sociale, locale of andere omstandigheden gereconstrueerd worden.

Als deel van de ontwikkeling naar meer nationale bewustwording in de laatste decennia van de 19^e eeuw, wanneer de Slovenen zich bewust werden van hun eigen nationaliteit, werd het nationale kostuum een belangrijke symbolische uitdrukking van de beweging en het nationaal bewustzijn. Er werden modellen gezocht in de Sloveense folklorekledij van de eerste helft van de 19^e eeuw aangezien de boerenbevolking volledig Sloveens was (in tegenstelling tot de aristocratie en de bourgeoisie). Er bestond een verscheidenheid aan folklorekledij op het huidige Sloveens grondgebied en al naargelang hun model, wordt een onderscheid gemaakt tussen drie basistypen folklorekledij: het *Alpijns* type (in Centraal Slovenië en in de westelijke, noordelijke en deels oostelijke gebieden), het *Pannoniaans* type (in de noordoostelijke, zuidoostelijke en zuidelijke gebieden) en het *Primorska* of *Mediterraans* type (in de zuidwestelijke en deels zuidelijke gebieden). De onderlinge verschillen ontstonden uit de verschillende tendensen en invloeden, hun eigenschappen verbinden hen met de hedendaagse folklorekledij uit de buurlanden.

De folklorekledij van het *Alpijns* type was gebruikelijk in Gorenjska, deel van Carintië (Gailtal, Rosental, Jauntal, Val Canale en the Mežicavallie) Notranjska, Dolenjska (tot Kostanjevica), Sloveens Styrië (behalve de oostelijke gebieden), in Primorska (behalve in Sloveens Istrië en delen van de omgeving rond Trieste). Hetzelfde type vind men in Venetiaans Slovenië en in Resia, Italië. Deze kostuums staan

het dichtst bij de hedendaagse Centraal-Europese boerenkostuums. De mannenkledij van het Alpine type is nogal uniform en wordt gekenmerkt door een kniebroek, gemaakt uit (dikke wollen) stof, gekleurd linnen of lederen shorts (irhoyke). De vrouwenkledij kent heel wat interne variëteiten, wat duidelijk wordt door de snit van het hemd, de lengte en de plooiën in de rok en in de vorm van het hoofddekseel. De basiskledij bestond uit een witte linnen blouse (ošpetelj, rokavci) en een kleed zonder mouwen met een genaaid korset (krilo z modrcem). Het kleed kwam op enkelhoogte (behalve bij de vrouwen van Gaital en Resia, waar het op kniehoogte kwam).

Het **Primorska (Coastland) of Midderraans type** was gebruikelijk in Sloveens Istrië, Brikini en enkele dorpjes rond Trieste. Hier zijn er specifieke elementen die vooral in de vrouwenkledij, die gekenmerkt wordt door een recht, hemdachtig kleed, naar boven komen. De snit van dit ‘tuniek’ met mouwen heeft heel wat antieke (middeleeuwse) eigenschappen en is over het hele Midderraans gebied bekend. De mannenkledij van het Midderraans type lijkt heel sterk op het Alpine type; alleen is de kniebroek wijder. De mensen van Istrië en Karst droegen ook witte, lange, strakke broeken gemaakt uit (dikke wollen) stof en versierd met donkere linten. Een vrouwenkleed bestond uit een lange recht linnen onderhemd met wijde lange mouwen. Over dit onderhemd droegen vrouwen twee lange jurken zonder mouwen (*camisoles*), vooraan uitgesneden .

Het **Pannoniaanse type** folklorekledij werd in Bela krajina, het zuidoosten van Dolenjska, Oost-Styrië en Prekmurje gedragen. Zowel mannen- als vrouwenkleden verschillen fundamenteel van de andere twee types. Omwille van de kleur van het linnen, dat het belangrijkste materiaal was dat voor zowel mannen- als vrouwenkledij tot in de zeventiger jaren werd gebruikt, wordt dit type “witte kledij” genoemd. Op het vlak van materiaal en snit staan ze het dichtst bij de kledij van de buurlanden, in het bijzonder de Hongaren en Zagorje Kroaten, maar ook de Tsjechen, Slovaken en Zuid-Polen. Er is niet veel verscheidenheid in het Pannoniaanse type. De mannenkleden bestonden uit een lang linnen hemd (*robača*) en een lange, wijde linnen broek (*gače, bregese*); in de winter strakke witte broeken uit dikke wollen stof. De vrouwenkledij was een tweedelige jurk: de linnen bloes (*opleče, rokavci*) was langer dan bij het Alpijns type en werd vastgehouden achter de riem van een linnen jurk met kleine plooiën (*robača, janka*).

Deze basistypen folklorekledij werden aangevuld met regionale bijzonderheden, mengvormen en uiteraard door functionele varianten en varianten, bepaald door de onderlinge verbondenheid van de bevolking op het vlak van leeftijd, klasse, financiële omstandigheden of beroep. Na het midden van de 19^e eeuw verdwenen de regionale variëteiten in de folklorekledij geleidelijk omwille van grote sociaaleconomische veranderingen, technologische ontwikkelingen en verkeersverbindingen. Ze werden vervangen door een andere

mode die werd beïnvloed door de steden en bleven later op dezelfde manier evolueren als elders in Europa.

In de beginfase van deze ontwikkeling (op het einde van de 19^e en het begin van de 20^e eeuw) werden de Sloveense kostuums enkel geïnspireerd door de rijkste Gorenjskavariant van het Alpijnse type. Omwille van zijn snit stond dit type het dichtst bij de kledij uit de Centraal-Europese landen. Dit leidde tot gestileerde vormen, versiering van materialen, kleuren en kleurrijke accessoires en tot een min of meer routine-uniformiteit. In de alledaagse kledingsomstandigheden had een dergelijke uniformiteit nooit bestaan, behalve in de voorgeschreven uniformen van enkele beroepen, gezelschappen, enz. Zulke uniformkostuums werden dan gebruikt om grote nationale bewustwordingsmanifestaties, welkomsvieringen voor belangrijke personen en bij grote evenementen, in processies en dergelijke aan te duiden. In de 20^e eeuw, en vooral tussen de twee wereldoorlogen, kreeg deze Alpijnse (Gorenjska) variant van het nationale kostuum het gezelschap van andere.

Voor occasioneel gebruik (zoals kostuums gedragen door koren, folkloregroepen, in theatervoorstellingen, vieringen, sommige vakanties en dergelijke) en ook geleidelijk in het algemeen bewustzijn werd de “status” van nationaal kostuum toegekend aan de Bela krajina, Primorska, Koroška en ander kostuums. Elk van hen werd gemodelleerd naar een regionale variant van het folklorekostuum uit de eerste helft van de 19^e eeuw, maar zij ondergingen allemaal dezelfde evolutie van gestileerde vormen en betekenissen. Na Wereldoorlog II werden deze nationale kostuums aangevuld met andere engere locale varianten.

Gedragen op folklore- en toeristische evenementen, dragen de nationale kostuums zelfs vandaag nog bij tot het bewustzijn van locale verbondenheid, terwijl ze een symbolische rol spelen en etnische en nationale verbondenheid op nationale en international evenementen uitdrukken. De Sloveense nationale kostuums – zijn Gorenjskabasisvariant of locale varianten – blijft een bijzonder belangrijke identificatiefunctie vervullen met de Slovenen die in het Sloveense etnische gebied over de grenzen heen (in Oostenrijk en Italië) en in de Sloveense diaspora wonen.

Entre vêtement et costume

Costumes populaires traditionnels et costumes nationaux en slovénie

Des termes comme tenue, costume, vêtement, habit signifient la même chose : en théorie, il n'est pas contestable de les utiliser pour décrire l'apparence de n'importe quel groupe déterminé par le statut social, la période historique ou la géographie. Et pourtant, à cause des expressions figées par l'usage pratique, le terme *costume* s'associe plutôt à la population majoritaire et paysanne de la période préindustrielle (*costume de campagne/paysan, costume populaire/traditionnel* et, plus rarement, *costume national*, lorsque le terme *nation* signifie peuple, masse populaire), tandis qu'il est préférable d'utiliser d'autres termes pour d'autres facteurs sociaux ou historiques (p.ex. tenue aristocrate, bourgeoise, vêtements d'ouvrier, vêtement de travail, robe

de mariage, vêtements de fête). On peut se retrouver dans une impasse terminologique en utilisant le terme *costume national (slovène)* qui est en réalité un costume occasionnel pour exprimer son identité nationale. Pour distinguer le costume mentionné plus haut des costumes nationaux (dans le sens 'traditionnel et populaire'), nous les professionnels ajoutons une épithète *le surnommé costume national*. Les vêtements adaptés pour des représentations de théâtre, de cinéma, de carnaval, de scène et, par conséquent, des représentations folkloriques, s'appellent des *costumes*, car leur but est de faire impression sur les acteurs et les spectateurs, lorsque la représentation inclut l'interprétation et la recréation de certaines circonstances historiques, sociales, locales, etc.

Dans le cadre du mouvement national des dernières décennies du XIXème siècle, lorsque la notion d'éthnie Slovène se transformait en identité nationale, le surnommé costume national fut créé en tant qu'expression symbolique du mouvement et de l'identité nationale. Les costumes populaires traditionnels de la première moitié du XIXème siècle servaient de modèle, comme la population rurale était entièrement slovène (contrairement aux aristocrates et aux bourgeois). Les costumes sur le territoire slovène étaient très variés ; on distingue trois types de costumes : alpin (le centre, ouest, nord et, partiellement, l'est du territoire), pannonien (le nord-est, le sud-est et le sud) et méditerranéen (le sud-est et, partiellement, le sud). Les distinctions entre ces trois types sont le résultat de différents mouvements et influences et leurs caractéristiques les apparentent aux costumes traditionnels contemporains des pays voisins...

Le type alpin de costume traditionnel était répandu en Gorenjska/Haute Carniole, dans certaines parties de Koroška/Carinthie (les vallées de Zilja, Rož, Podjuna, Karnalska et Mežiška), en Notranjska/Carniole Centrale, en Dolenjska/Basse Carniole (jusqu'à Kostanjevica), en Štajerska/Styrie slovène (sauf dans la partie orientale), en Primorska/le Littoral (sauf en Istrie slovène et dans le sud-est du pays de Trieste). On peut retrouver le même type en Slovénie Vénitienne et Resia en Italie. Les éléments du costume du type alpin le rapprochent davantage des costumes paysans contemporains d'Europe centrale. À cause de l'emplacement géographique facilitant les transports et la communication et grâce au bon niveau économique, ce type de costume était le plus développé et le plus exposé aux influences bourgeoises et aux tendances de la mode.

Le costume masculin du type alpin est assez homogène : des culottes en drap, toile teinte ou peau de chamois (*irhovke*), une chemise en toile avec une encolure profonde et un gilet (*lajbč*) – un élément obligatoire de la tenue de travail aussi bien que de fête. Le costume féminin du type alpin connaît beaucoup de versions reflétées surtout par les différences entre les coupes de chemises, la longueur et les plis des jupes et la forme des coiffes. Les éléments de base sont un chemisier blanc en toile (*ošpetelj, rokauci*), une jupe s'arrêtant le plus souvent aux chevilles avec un corsage sans manches (*krilo z modrcem*) et un tablier.

Le type littoral ou méditerranéen était présent en Istrie slovène, aux cols de Brkini et dans quelques villages aux alentours de la ville de Trieste (Škedenj, Mačkolje, Dolina, Boljunec, Boršt). Ses particularités concernent surtout le costume féminin, marqué par un haut de vêtement flottant. Une telle coupe de tunique garde beaucoup de traits médiévaux et apparaît partout dans le bassin méditerranéen. Par-dessus la tunique, les femmes mettaient encore deux hauts sans manches (*kamižot*), découpés sur le devant sur toute la longueur. Le costume masculin du type méditerranéen se rapproche du type alpin, quoique, la coupe des culottes soit beaucoup plus flottante. En hiver, les hommes d'Istrie et du Karst portaient des pantalons moulants en drap blanc, garnis de ficelles décoratives foncées.

Le type pannonien de costume traditionnel se portait en Bela krajina, au sud-est de Dolenjska/Basse-Carniole (jusqu'à Kostanjevica), à l'est de Štajerska/Styrie et en Prekmurje. Les deux versions, masculine et féminine, sont bien différentes des deux autres types de costumes. À cause de la couleur de la toile majoritairement utilisée pour les vêtements masculins aussi bien que féminins jusqu'aux années 70, on l'appelle 'le costume blanc'. Les matériaux et les coupes le rapprochent davantage des vêtements portés par certains peuples voisins, comme les Hongrois et les Croates de Zagorje, mais aussi Tchèques, Slovaques et Polonais du sud. Le type pannonien ne connaît pas beaucoup de variantes internes.

Le costume masculin consiste d'une longue chemise en toile (*robača*), d'un gilet (*lajbec, pruslek*) et d'un pantalon flottant en toile (*gače, bregeše*), en hiver également d'un pantalon moulant en drap blanc. Le costume féminin consiste de deux vêtements principaux : un chemisier en toile (*opleče, rokavci*) plus long que celui du type alpin, que les femmes rentraient dans la ceinture de jupes plissées en toile (*robača, janka*).

Les différents types de costumes populaires s'agrémentaient de particularités locales et des variantes intermédiaires (mixtes), et surtout de variantes fonctionnelles et identitaires déterminées par l'âge, la classe sociale, les moyens et la profession. À partir du milieu du XIXème siècle, la tradition des variantes régionales des costumes traditionnels commença à se perdre à cause de changements sociaux et économiques importants, du développement de la technologie et des réseaux de transport ; et fut remplacée par une nouvelle mode de vêtements, unifiée par l'influence des villes, qui devait suivre plus tard les tendances répandues à travers toute l'Europe.

Dans les phases initiales de son évolution (le dernier tiers du XIXème et au début du XIXème siècle), le surnommé costume national slovène imitait la variante la plus somptueuse du type alpin, celle de la Gorenjska ; par rapport à la coupe, également la plus proche des costumes des autres pays d'Europe centrale. Ensuite survinrent des stylisations de la forme, des enrichissements des matériaux, des couleurs et des accessoires utilisés, ainsi qu'une uniformisation plus ou moins spontanée ; une telle uniformité n'avait jamais existé parmi les vêtements ordinaires, la seule exception étant bien sûr les uniformes imposés par des professions, asso-

ciations, etc. Certains costumes ainsi créés marquaient des manifestations patriotiques, des cérémonies lors des réceptions de personnages importants, des processions, etc.

Au XXème siècle, notamment entre les deux guerres mondiales, d'autres variantes apparurent à nouveau pour se joindre à la variante alpine (de Gorenjska) du surnommé costume national. D'abord utilisés pour des occasions spéciales (comme costumes des membres de chorales, groupes folkloriques, pour des représentations théâtrales, ainsi que des processions, rencontres internationales, cérémonies et certaines fêtes), des costumes dits 'de Bela Krajina', 'de Koroška', etc. pénétraient peu à peu la conscience générale du peuple pour s'élever au statut de costume national. Chacun des costumes mentionnés ci-dessus s'inspirait des variantes régionales des costumes traditionnels de la première moitié du XIXème siècle, tout en subissant un processus de stylisation formelle et sémiq. Après la deuxième guerre mondiale, la gamme de costumes nationaux s'élargissait de variantes encore plus locales.

Les surnommés costumes nationaux accompagnant traditionnellement les manifestations culturelles et touristiques 'folklorisées', contribuent, même de nos jours, à façonner la conscience d'appartenance locale, alors que lors de cérémonies nationales et d'événements internationaux, ils sont le symbole de l'appartenance nationale. Il faut également souligner l'importance qu'avaient et que continuent d'avoir de nos jours les ainsi dits costumes nationaux – soit la variante fondamentale de Gorenjska ou les interprétations 'locales' – dans le coeur des Slovènes qui résident sur leur territoire ethnique en dehors des frontières de la mère patrie (en Autriche et en Italie) et dans celui de la diaspora slovène.

Razstava Slovani Evrope (Musée de Cinquanteenaire, Bruselj 2008): slovenski prispevek /
The Exhibition The Slavs of Europe (Musée de Cinquanteenaire, Brussels 2008): the Slovene Cotribution

Uredila / Editor: Bojana Rogelj Škafar

Prevodi / Translations: Franc Smrke, U.T.A. prevajanje

Oblikovanje / Design: Mojca Turk

Izdal in založil / Published by: Forum slovanskih kultur, zanj / for it: Milena Domjan

Tehnična ureditev, stavek / Layout: T2 studio d.o.o.

Tisk / Prined by: Medium d.o.o.

Naklada / Print run: 1000 izvodov / copies

Ljubljana 2008

